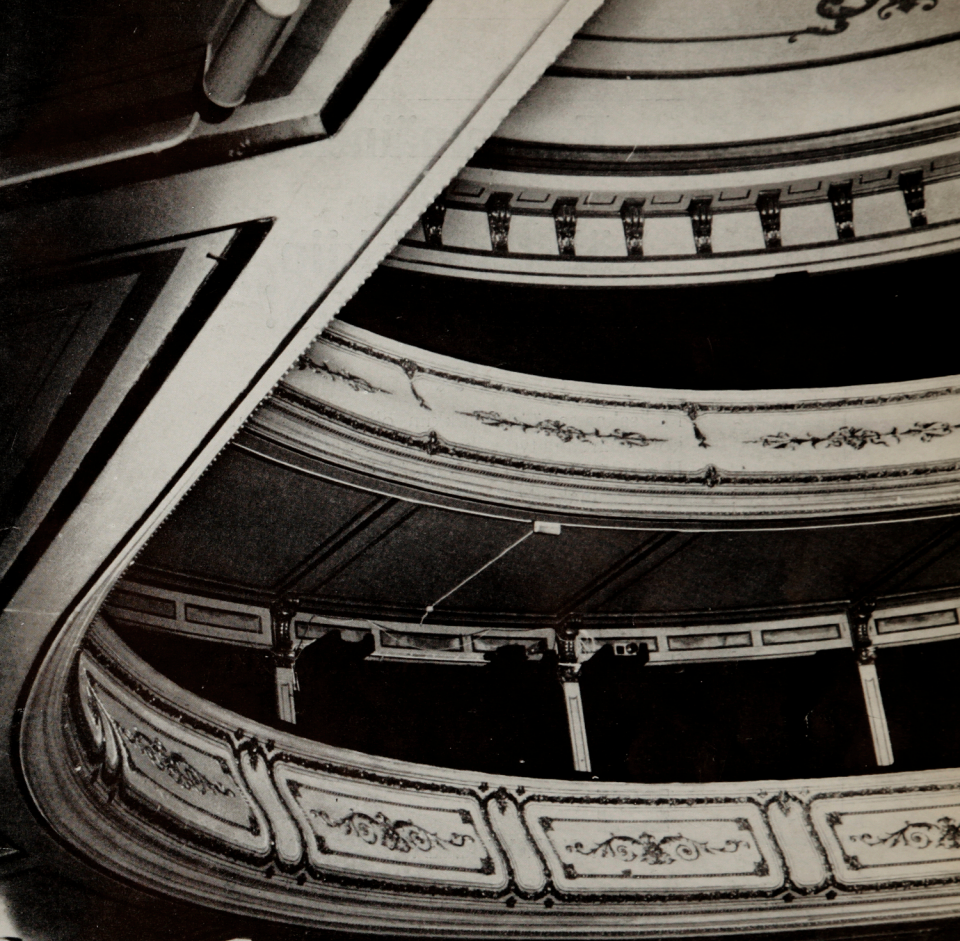

Suomen Turku

ÅBO, VÅR STAD

N:o 1 - 1969 JULKAI SIJA - UTGIVARE: TURKU-SEURA, ÅBO-SAMFUNDET r.y.

Ohjehinta 1: 75

Ensimmäinen palkka säästöpankkiin Kaukoviisautta!

Maksakaa se säästöpankkiin, olkaa hyvä! Kaukoviisaan sana työpaikan kassalle. Siitä se alkaa Hyvä elämä. Yksilön Säästöpankkiin on merkäläisen maksukeskus Se rahaliikennelaitos, jossa vanhat lainaavat nuorille Säästöpankki ajat telee palkansaajan parasta Aina kun laina Esimerkiksi oman asunnon hankkimista varten Ja monta muuta tilannetta. Palvelee Sinne talletan Sieltä maksatan Ne

SÄÄSTÖPANKKI ✻ YKSILÖNPANKKI

TURUN SUOMALAINEN SÄÄSTÖPANKKI

TURUN SÄÄSTÖPANKKI

TURUN TYÖVÄEN SÄÄSTÖPANKKI

Suomen Turku
ABO. VÅR STAD

N:o 1 — 1969

Kymmenen vuotta takanapäin

Kun Turku-seura, Åbo-samfundet ry. vuonna 1959 päätti ryhtyä julkaisemaan omaa aikakauslehteä, jolle annettiin nimeksi "Suomen Turku — Åbo vår stad", lähdettiin liikkeelle toivein, että turkulaiset ottaisivat oman kotiseutulehden mielilehdekseen. Toivottiin ja uskottiin, että Auran rantamilla asustaa samanlaista väkeä kuin Tammerkosken partaalla, jossa tuonniminen Tampere-seuran lehti kuluu laajojen piirien käsissä. Näissä käsissä pidettävää kynää siellä myös käytetään ylen ahkerasti lehden avustamiseksi.

Vastaavaa kilvoittelua ei, kuten pian havaittiin, Turussa syntynyt. Kuitenkin päätös siitä, että lehden saa jäsenmaksun vastikkeeksi seuran jäsen, autti asian hyvään alkuun — ensimmäinen numero ilmestyi joulukuksi 1959 — ja kun tilaajamääräkin osoitautui kohtuulliseksi, päästiin soveliaasti jatkoon, kun Turun liikemaailma ilmoituksillaan tuki hanketta. Ratkaisevaa lehden tulevaisuudelle oli kuitenkin se seikka, että Turun kaupunki tuli vuoden 1963 alusta toimitushankkeeseen mukaan ja lisäksi tilasi lehden virka- ja luottamusmiehilleen sekä erinäisille laitoksille.

Toivon mukaan myönteinen kehitys lehtemme kohdalta jatkuu. Turku-seuran puheenjohtaja maaherra Esko Kulovaara kirjoitti tervehdyksensä lehden ensi numerossa: "Turku-seura nojautuu niihin henkisiin voimälähteisiin, joista kotiseutuaate muuallakin elinvoimansa saa." Näiden lähteiden toivomme pulpuavan oman äänenkannattajan sivuilla.

SUOMEN
TURKU

ÅBO,
VÅR STAD

Päätoimittaja — Chefredaktör: Erkki Vuori, puh. — tel. 19 575
Toimitussihteeri — Redaktionssekreterare: Heimo Kallio, puh. — tel. 16 211
Ilmoituspäällikkö — Annonschef: Paavo Suominen, puh. — tel. 11 859
Taloudenhoitaja — Ekonomischef: Risto Laine, puh. — tel. 11 333 klo 9—15
Levikkipäällikkö — Distributionschef: Niilo Pihlanto, puh. — tel. 334 410
Toimituskunta — Redaktionsråd: Tarja Flemming, Eino Lehtinen, Arvo Suominen, Meta Torvalds
Toimitus — Redaktion: Yliopistonk. — Universitetsg. 29 a, puh. — tel. 16 211

Apulaiskaupunginjohtaja PAAVO KOPONEN:

Varovaisuutta — vauhtia — vaurautta

Turku muuttuu. Kaupunkimme kasvaa. Tarpeemme lisääntyvät ja muuntuvat.

Kunnallishallinto on eräs elämämme edellytyksiä luova palveluelin, jonka tehtävänä on auttaa Turkua ja turkulaisia elämään onnellista ja turvattua tätä ja huomista päivää.

Teknillisellä toiminta-alalla voimme havaita paljon tehdyn: onhan meillä vettä, sähkövirtaa, palvelukelpoinen puhelinlaitos jne. Liikenne ehkä vähän ruuhkautuu Aurajoen silloille tai pääkaduille, mutta missäpä näin ei olisi maailman rikkaimmissakin kaupungeissa. Voima-voimamme mukaan olemme me turkulaiset kaupunkiamme rakentaneet. Meidän täytyy vain tunnustaa edeltäjemme saavutukset ja katsoa, että itse kukin jaksamme ja haluamme kantaa oman osuutemme yhteiseen kaupunkimme kehittämisryöhen.

Tällöin nähdäkseni tarvitsemme ennen kaikkea varovaisuutta. Meidän on ajateltava kaupunkiamme niinkuin voitaisimme puuta: yhdellä iskulla voimme tuhota vuosikymmenien jopa vuosisatojenkin kasvun. On helpompi tuhota kuin kasvattaa. Niinpä tekniikan on aina koetettava ajatella Turun henkeä, luonnetta, historiaa ja kaikkia niitä toiminnallisia arvoja, joita ei voida mitata tehokkuus- ja taloudellisuusarvoilla.

Tarvitsemme myös varovaisuutta taloudelliseita kannalta. Nykyaika on riskin välttämisen aikakautta — on pyrittävä välttämään tappionvaaraa, kustannusten kasva-

misen vaaraa yms. Taloudellisuus on nykyaikana varovaisuutta ja laskelmointia eikä voitontavoittelua. Näin myös kunnallisessa elämässä. Jokainen veron tai tariffin muutos on nähtävä varovaisena kehityksen ohjauksena — myös alentaminen on tällöin perusteltua.

Varovaisuuden on perustuttava tietoon. Kokemukset ja tieto merkitsevät oikeutta vauhtiin. Jos me esimerkiksi tiedämme, ettei jollakin alueella ole historiallisia arvoja suojeltavana, siinä saa kaivinkone huolelta ottaa itsestään irti kaiken.

Me tarvitsemme tänne lisää työpaikkoja, lisää toimintaa, ts. lisää vauhtia, kasvua, liikennettä = nyky-aikaa. Jokainen uusi rakennus — olipa se asuintalo, tehdas, koulu tai vaikkapa museo — merkitsee uusia työpaikkoja ja materiaaliuutantoa ympäristössään. Toiminta tuo rahankiertoa ja se puolestaan kaupungin kasvan verotuloja, joilla toimintaa ja palvelumahdollisuuksia lisäättyä.

Toiminta luo vaurautta ja uusia valinnan mahdollisuuksia — mahdollisuuksia seurata kehitystä ja tehdä kehityksen uusilla tuotteilla ihmiset onnellisiksi elämässään heiltä ympäröivässä yhteiskunnassa.

Kuvatko edellä olevat ajatukset palvelukseenne astuneen tekniikan miehen sisintä. Kaupungin palvelija on ihmisten auttaja, jotta kaikki mahdollisuudet menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta voitaisiin yhdistää Turun ja turkulaisten parhaaksi.

Apulaiskaupunginjohtaja LAURI ORELL:

Merkittävää kehitystä sosiaalihuollon alalla

Sosiaalihuollon alalla on Turussa toisen maailmansodan jälkeen mentä merkittäväällä tavalla eteenpäin, joskaan ei vielä täysin tyydyttävässä laajuudessa,

koska tarve on paljon suurempi kuin taloudelliset voimavarat, joita alan kehittämiseen ja yhä lisääntyvän tarpeen tyydyttämiseen tarvitaan. Tämä johtuu ennen muu-

ta siitä, että toisen maailmansodan päättymistä edeltäneinä vuosina ja vuosikymmeninä Turussa hyvin vähän kiinnitettiin huomiota sosiaalihuollon parantamiseen. Meillä oli vanhuksia ja muita yhteiskunnallista huoltoa tarvitsevia varten ainostaan yksi kunnalliskotij ja sekin systeemiltään täysin vanhentunut. Lastenhuoltolaitoksia ei myöskään ollut kuin muutama, jotka eivät lähimainkaan tyydyttäneet tarvetta. Sairaanhoidotapaistoista oli niin ikään puutetta. Kun kaupunkimme kehitys oli melkein pysähtynyt, on selvää, että paine sosiaalihuollon alalla jatkuvasti lisääntyi, ja kun vielä otetaan huomioon, että kaupunkimme väkiluku on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana kaksinkertaistunut, ymmärretään hyvin miksi erilaisten huoltolaitosten ja sosiaalisen huollon tarve yleensä on patoutunut juuri tälle aikakaudelle. Nyt meidän pitäisi lyhyessä ajassa sekä täyttää se aukko, jonka aikaisempien vuosikymmenien aikainen laiminlyönti on aiheuttanut, että myös tämän hetken lisääntyvä tarve. On aivan päinvastavaa, ettei siihen ole taloudellisia mahdollisuuksia, varsinkaan, kun verotusta, josta kaupunkimme saa päätuotot, ei voida rajoittaa lisää. Mutta kaikesta huolimatta on mentä ja mennään eteenpäin, tosin hitaasti, mutta varmasti. Ei ole epäilystäkään, ettemmekö olisi muutaman vuoden kuluttua sosiaalihuollonkin alalla paljon paremmissa asemassa kuin tällä hetkellä.

Vanhainkoteja on sodan jälkeen rakennettu kolme, nimittäin Luulavuoren vanhainkoti, jossa on 210 paikkaa, Liinahaan vanhainkoti, jossa on 120 paikkaa ja Mäntyrinnetien huoltokoti, jossa on 166 paikkaa. Lastenseimä ja -tarhoja sekä lastenkoteja on rakennettu tai perustettu sodan jälkeisenä kautena 29 kpl. ja entisiä kunnostettu. Entinen kunnalliskoti on muutettu sisätautisairaalaiksi, tuberkuloosiparantolaksi kirurgiseksi sairaalaksi ja parakaan on rakentella uusi 218-paikkainen sairaalarakennus, johon tulee tiloja sekä sisätautisairaala sekä erinäisiä toimenpideoastoja varten. Kun samaan aikaan on rakennettu 8 uutta kansakoulua, kaksi kansalaiskoulua ja kaksi ammattikoulua, joista Aninkaistenkatu 7:ssä olevaa Göteborgin ammattikoulua parhaillaan laajennetaan, sekä rakennettu tai ostettu useita vanhusen vuokra-asuntoja, on sosiaalisella kentällä, johon koulutoimikin voitaneen lukea, suoritettu melkoisen mittava työ. Lisäksi kaupunki on mukana useissa kuntainliitoissa, joista tässä mainittakoon vain kehitysvammaisten lasten huoltoja koskeva, jolle on rakentella huoltolaitos Paimion kuntaan ja jonka rakennuskustannuksiin Turun kaupunki osallistuu, sekä Turun yliopistollisen keskussairaalan kuntainliitto, jolle viime vuonna valmistui myös kaupungin varoja huomattavasti vaatinut uusi sairaalarakennus.

Kuten alussa on sanottu, ei varsin huomattavasta eteenpäin menosta huolimatta ole vielä päästy täysin tyydyttävään tulokseen, koska tarve entisen lisäksi jatkuvasti kasvaa. Niinpä vanhainkotipaikkoja on odotamassa n. 350 vanhusta, vanhusen vuokra-asunnon tarvisijoita on useita satoja, eikä lastenseimä- ja -tarhapaikkojakajan vielä ole tarpeeksi. Näiden tarpeiden tyydyttämiseksi on rakennettava lisää laitoksia siitä mukaa kuin taloudelliset mahdollisuudet myöden antavat. Samanaikaisesti on kehitettävä myös n.s. avohuolto, johon viime aikoina on kiinnitetty enentyvää huomiota. Tämä lienee huollon saajien kannalta katsottuna toivottavaa, koska laitoshoidot, olkoon se järjestetty miten hyvin tahansa, on joka tapauksessa ihmisen normaalielämästä poikkeavaa. Toisaalta avohuolto tulee yhteis-

REINO VESTERINEN:

Organisaatio- muutokset alulle Turussa

Turun kaupunginhallinnossa on viime vuosien aikana kiinnitetty lisääntynyttä huomiota organisaatiouudistusten tarpeellisuuteen. Tähän on antanut aihetta ennenkaikkea se, että hallinnon organisaatio on erällä päälinjoillaan pysynyt muuttumattomana jopa useita vuosikymmeniä. Kun kunnalliset tehtävät kuitenkin samanaikaisesti jatkuvasti lisääntyvät, monipuolistuvat ja kohtaavat uusia pulmakysymyksiä, on välttämätöntä, että myös hallinto on organisoitu parhaalla mahdollisella tavalla selviytymään tehtävistään tämän hetken ja lähitulevaisuuden olosuhteissa.

Turun kaupungin asukkaiden yhteisten asioiden hoito on mittavaa luokkaa. Kaupungin vuosisubdjetti on tällä hetkellä 270 miljoonaa markkaa ja kaupungin palveluksessa on n. 6000 henkilöä. Kollegisissa luottamusmielimissä päättää ja valvoo kaupungin asioita n. 600 luottamusmiestä. Tällaisessa toiminnallisesti ja määrällisesti laajassa organisaatiossa tapahtuu luonnollisesti aina pienempiä organisaatiomuutoksia, mutta laaja, toiminnallisesti merkittävät organisaatiouudistukset ovat osoittautuneet huomattavasti vaikeammin toteutettavaksi.

Viime vuoden aikana kaupunginvaltuusto kuitenkin teki päätöksen kaupunginhallituksen organisaatiouudistamisesta. Tämä päätös merkitsi kahden uuden apulaiskaupunginjohtajan viran perustamista sekä kau-

kunnalle halvemmaksi kuin laitoshuolto, joka vaatii kallia kustannuksia niin laitosten rakentamisessa kuin niiden ylläpidossa. Mutta totuus kuitenkin on, että avohuollon nykyisestään laajennuttakin on laitoshuolto edelleen kehitettävä ja mm. uusia vanhainkoteja rakennettava, koska on ja tulee olemaan paljon vanhuksia, jotka syystä tai toisesta niitä tarvitsevat. Yhteiskunnan on huolehdittava vanhuksistaan, jotka ovat uhranneet parhaat voimansa tämän maan rakentamiseen, sekä lapsista, jotka vartuttuaan tulevat vastaisuudessa niin tekemään.

Sosiaalisten olojen kentällä tapahtuneesta kehityksestä voidaan vielä mainita lukuisat äitiys- ja lastenneuvolat, joita kaupungin toimesta on rakennettu, sekä kasvatusneuvolat, mielenterveystoimisto ja kotisairaanhoitokeskus, jotka on perustettu viime sodan jälkeen ja joilla on varsin suuri merkitys turkulaisten terveydenhoidossa.

Paljon on siis aikaansaatu ja kaupunkilaisten hyväksi tehty, mutta paljon on vielä tehtävä, jotta kaikilla turkulaisilla olisi mahdollisimman hyvät elämisen mahdollisuudet.

punginjohtajan ja apulaiskaupunginjohtajien tehtävään muutosta. Kaupunki lähti näin organisaatiouudistuksen suurissa päälinjoissa oikeaoppisesti liikkeelle keskuksellisen organisaatiouudistuksella, joka luo pohjan muun hallinnon toiminnallisen organisaation kehittämistoimenpiteille.

Vuodesta 1930 lähtien oli Turussa ollut kaupunginjohtajan lisäksi kaksi apulaiskaupunginjohtajaa: teknillinen ja sosiaalinen. Nyt apulaiskaupunginjohtajien määrää lisättiin kahdella ja luotiin näin edellytykset tehtäväkenttien tehokkaammalle hoidolle. Sosiaalisen apulaiskaupunginjohtajan aikaisemmin varsin laaja tehtäväkenttä jaettiin siten, että toiselle apulaiskaupunginjohtajalle kuului sosiaali-, terveydenhoito- ja sairaalatoimi ja toiselle apulaiskaupunginjohtajalle opetus- ja sivistystoimi. Kaupunkisuunnittelun merkitys on uudessa organisaatiossa korostunut, sillä toisen uuden apulaiskaupunginjohtajan tehtäviin kuuluu nimenomaan kaupunkisuunnittelun ja kiinteistötoimen johto. Kokonaisuudessaan ja kaantuvat uudistetussa organisaatiossa kaupunginjohtajan ja apulaiskaupunginjohtajien tehtävät seuraavasti: Kaupunginjohtajan toimialaan kuuluvat asiat, jotka koskevat

- kaupungin yleisen hallinnon valvontaa ja organisaation kehittämistä,
- rahatoiminta, talousarviota ja verotointia,
- kaupunginkanslia, kaupunginarkistoa, tilastotiedustusta, laskentatoiminta ja järjestelytoimistoa,
- tilientarkastustoiminta,
- maistraattia, raastuvanoikeutta, syyttäjistöä ja ulosottoalastoa,
- poliisilaitosta ja henkikirjoitustoiminta,
- holhoustointia ja matkailua ja
- koulutus-, tiedotus- ja suhdetoimintaa.

Teknistä- ja rakennustointa johtavan apulaiskaupunginjohtajan toimialaan kuuluvat asiat, jotka koskevat

- teknillisiä laitoksia,
- katu- ja talorakennusosastoa,
- vesilautakuntaa,
- tielautakuntaa,
- satamaa ja
- työllisyyden ylläpitämistä.

Kaupunkisuunnittelua ja kiinteistötoiminta johtavan apulaiskaupunginjohtajan toimialaan kuuluvat asiat, jotka koskevat

- kiinteistöjen ostoa, myyntiä, vuokrausta ja hoitoa,
- asuntotuotantoa,
- kaupunkimittauksia,
- kaavoitusta ja liikennesuunnittelua,
- palotoiminta,
- väestönsuojelulautakuntaa,
- kunnanmetsälautakuntaa,
- asutuslautakuntaa,
- majoituslautakuntaa ja
- hankintatoiminta.

Sosiaali-, terveydenhoito- ja sairaalatoiminta johtavan apulaiskaupunginjohtajan toimialaan kuuluvat asiat, jotka koskevat

- sairaalatoiminta,
- terveydenhoitotoiminta,
- pesula- ja teurastamotomintaa, ja
- sosiaali- ja lastensuojelutoiminta.

Opetus- ja sivistystoiminta johtavan apulaiskaupunginjohtajan toimialaan kuuluvat asiat, jotka koskevat

- koulutoiminta,
- ammattioppilaislautakuntaa,
- työväenopistoa,
- kirjastotoiminta,
- museotoiminta,
- kotitalouslautakuntaa,
- nuorisotyötä,
- raittiustyötä,
- urheilulautakuntaa,
- musiikki- ja teatterilautakuntaa, ja
- muita taide- ja sivistysharrastuksia.

Lisäksi tulee opetus- ja sivistystoiminta johtavan apulaiskaupunginjohtajan huolehtia kaupungin viranhaltijain ja työntekijöiden yleiseen palkkaukseen ja muihin yleisiin henkilökäytäntöihin liittyvistä asioista. Apulaiskaupunginjohtajien lukumäärän lisäämisellä ja uudella tehtäväajalla on pyritty tehostamaan kaupungin keskushallintoa. Uudistettu organisaatio antaa kaupunginhallitukselle aikaisempaa paremmat mahdollisuudet hoitaa niitä keskeisiä tehtäviä, jotka sille kunnallislainsäädännössä on määritelty.

Toteutetun kaupunginhallituksen organisaatiouudistuksen lisäksi on kaupunginhallinnossa ollut useiden vuosien aikana vireillä muita laajamittaisia organisaatiouudistuksia. Ensimmäisesti nämä ovat koskeneet kiinteistö- ja rakennustointa, teknillisiä laitoksia ja satamalaistoa. Näidenkin organisaatiokysymysten osalta on nyt ryhdytty toimenpiteeseen, joka ennakoiloppuisten ratkaisujen aikaansaamista. Kaupunginhallitus on kaupungin virkamiesjohtajan tehtäväksi laatia ehdotukset vireillä olevien laajamittaisempien organisaatiokysymysten ratkaisemiseksi. Toivottavaa on, että tässä tehtävässä onnistutään löytämään ne toiminnallisten organisaatioiden päälinjat, jotka parhaalla mahdollisella tavalla edistävät kaupunkimme yhteisten asioiden hoitoa ja niiden myönteistä kehittämistä.

TURKU-SEURA, ABO-SAMFUNDET RY:n

Vuosikokous

on torstaina maaliskuun 27 päivänä 1968 klo 19.30

Turun työväenopiston luentsosalissa.

Käsitellään sääntömääräiset asiat.

Ärsmötet

är torsdagen den 27 mars 1968 klo 19.30 i Turun
työväenopistos auditorium.

Förekommer enligt stadgar upptagna ärenden.

Hallitus – Styrelsen

Turun kaupungin väkiluvun kehitys

ARVO MIKKELI

Maamme väestötilasto on vanhimpia maailmassa, eikä tällä hetkellä ole olemassa montakaan maata, jonka väestöstä olisi saatavissa niin yksityiskohtaisia ja luotettavia tietoja kuin Suomen väestöstä. Väestöä koskevien tietojen tarve on kuitenkin viime aikoina siinä määrin lisääntynyt, että eräiden väestötilastoissamme esiintyvien puutteellisuuksien poistaminen on tullut ajankohtaiseksi. Niinpä esimerkiksi väestörekisterin uudistamiskomitea lausuu mietinnössään asettaneensa päätavoitteekseen sellaisen väestörekisterijärjestelmän luomisen, joka mm. voi mahdollisimman tehokkaasti, luotettavasti ja nopeasti palvella paitsi oikeudellisia ja hallinnollisia myöskin tilastollisia tarpeita.

Turun väestöä koskevat tilastot on tähän asti saatu lähes kokonaisuudessaan Tilastollisen päätoimiston väestötilasto-osastolta. Tietojen viipyminen ja yksityiskohtaisempien tilastojen tarve on aiheuttanut sen, että kaupungin tilastotoimisto on samasta perusaineistosta kuin Tilastollisen päätoimiston, nimittäin väestörekisterin pitäjien tekemistä väestömuutosilmoituksista, laatinut eräitä väestömuutoksia koskevia tilastoja vuosilta 1967 ja 1968. Näitä tietoja on pidettävä "ennakkotietoina", ja "lopullisiksi" tiedoiksi on katsottava Tilastollisen päätoimiston laatimat tilastot, jotka aikanaan tullaan julkaisemaan Suomen Virallisessa tilastossa sekä Turun kaupungin tilastolisessa vuosikirjassa.

Turun väkiluku on vuodesta 1939 kasvanut yli kaksinkertaiseksi. Kun mainittuna vuonna oli turkulaisia henkilöitä mukaan 65 500, oli heidän määräänsä noussut 146 600:aan vuonna 1968. Suurin väkilukua lisäävä tekijä on ollut muuttoliike, jonka ansiosta Turun väkiluku on vuoden 1939 jälkeen kasvanut noin 44 000 hengellä. Syntyneiden enemmistö on samana aikana ollut aikanaan noin 22 000 henkeä, ja eri aikoina tapahtuneet alueliitokset Maarian kunnasta ovat lisänneet kaupungin väkilukua kaikkiaan yli 15 000 hengellä.

Toisen maailmansodan päättymistä seuranneen suuren suuren syntyvyyden jälkeen ei syntyvyydessä ole Turussa tapahtunut kovinkaan suuria vuosittaisia muutoksia. Elävänä syntyneiden määrä on kasvanut asukasluvun mukana. Vuonna 1967 syntyi elävänä Turussa 2454 lasta, ja arvion mukaan tulee niiden määrä vuonna 1968 lisääntymään tästä noin sadalla. Vuonna 1968 syntyi Turussa siten keskimäärin seitsemän lasta vuorokaudessa. Syntyneiden määrä viimeksi kuluneena vuotena oli 16,9 lasketuna keskiarvoon 1 000 asukasta kohden. Vuonna 1963–66 tämä suhde oli jonkin verran korkeampi kuin vuosina 1967 ja 1968. Turussa, Helsingissä, Tampereella, Kaupungeissa, kaupaloissa ja maalaiskunnissa oli elävänä syntyneitä keskiarvoon 1 000 asukasta kohden vuosina 1965–67 seuraavasti.

	1965	1966	1967
Turku	17.4	17.8	16.7
Helsinki	17.7	17.8	17.7
Tampere	17.6	18.0	18.3
Kaupungit ja kauppalat	18.7	18.8	..
Maalaiskunnat	15.5	15.1	..
Koko maa	16.9	16.7	16.5

Turussa syntyy lapsia suhteellisesti jonkin verran vähemmän kuin Tampereella, mutta Helsinkiin nähden ei tässä suhteessa voida sanoa olevan suurtaakaan eroa. Koko maassa syntyi ennakkotietojen mukaan vuonna 1968 vain 16 lasta keskiarvoon 1 000 asukasta kohti. Poikalapsia syntyi yleensä enemmän kuin tyttöjä, ja esimerkiksi vuosina 1961–65 Turussa elävänä syntyneistä oli poikia 51,3 %. Tämä suhde on vuosittain jonkin verran vaihdellut, ja niinpä esimerkiksi vuonna 1964 Turussa syntyneistä oli poikien osuus vain 48,4 %. Vuonna 1968 oli poikien osuus syntyneistä 51,5 %.

Aviottomien lasten osuudet (%) vuonna 1964–66 elävänä syntyneistä lapsista Turussa, Helsingissä, Tampereella ja koko maassa käyvät illi seuraavasta asetelmasta.

	1964	1965	1966
Turku	5.2	4.6	5.0
Helsinki	5.6	6.2	5.8
Tampere	6.2	5.9	5.5
Koko maa	4.4	4.6	4.8

Vuonna 1968 aviottomina syntyneiden lasten osuus jäanee Turussa alle 5 %:n.

Kuolleina syntyneitä oli vuosina 1961–65 Turussa ja koko maassa 1,3 % kaikista elävänä syntyneistä. Helsingin kohdalla vastaava suhde oli 1,1 % ja Tampereen kohdalla 0,9 %.

Ensimmäisellä ikävuodellaan kuolleita oli Turussa vuosina 1961–65 kaikkiaan 230 eli 2 % kaikista samaan aikaan elävänä syntyneistä lapsista. Tampereella kuoli vastaavana aikana alle yhden vuoden vanhoja lapsia 205 eli 1,7 % elävänä syntyneistä.

Turussa vuonna 1968 elävänä syntyneitä lapsia koskevien ennakkotietojen mukaan oli nuorin asti vuonna 1955 syntynyt ja vanhin 1922 syntynyt. Useimmat lapset syntyivät kuitenkin vuonna 1946 syntyneille äideille. Vuonna 1968 syntyneistä lapsista lähes 10 % syntyi tähän vuosiuokkaan kuuluiille naisille. Noin puolet kaikista lapsista syntyi 25 vuotta nuoremmille äideille.

Vuonna 1966 Turussa syntyneistä aviopaisista 822 eli yli kolmasosa syntyi ennenkuin avioliitto oli kestänyt yhtä kokonaista vuotta, ja yli 60 % lapsista syntyi vanhemmille, joiden avioliitto ei vielä ollut kestänyt kolmea vuotta. Vuonna 1966 syntyneistä lapsista lähes 54 % oli perheen esikoisia, ja näistä esikoisista yli 90 % syntyi vanhemmille, joiden avioliitto ei vielä ollut kestänyt kolmea vuotta.

Turussa kuoli vuonna 1968 ennakkotiedon mukaan 1 487 henkeä, mikä oli 9,9 % keskiarvoon. Vuoden 1950 jälkeen ei myöskään kuolleisuudessa ole tapahtunut suuria muutoksia, sillä se on vaihdellut vuosittain vain 10,7 %:n ja 9,2 %:n välillä keskiarvoon lasketuna. Alla olevasta asetelmasta käy ilmi vuosina 1965–67 kuolleiden määrä keskiarvoon 1 000 asukasta kohti Turussa, Helsingissä, Tampereella, kaikissa kaupungeissa, kaupaloissa ja maalaiskunnissa.

	1965	1966	1967
Turku	9.9	9.9	9.3
Helsinki	10.0	9.7	9.8
Tampere	8.7	8.1	8.7
Kaupungit ja kauppalat	8.8	8.6	..
Maalaiskunnat	10.3	10.0	..
Koko maa	9.6	9.4	9.6

Turussa ja Helsingissä on vuosina 1965–67 ollut kuolleita suhteellisesti enemmän kuin kaikissa maan kaupungeissa ja kaupaloissa keskimäärin. Myös Tampereella on kuolleita ollut väkilukuun nähden vähemmän kuin Turussa ja Helsingissä.

Vuonna 1968 kuolleista turkulaisista oli naisia 756 ja miehiä 731. Kuolleista miehistä useimmat kuolivat ikäryhmään 65–69 vuotiaat, kun taas naisten kohdalla oli suurin ryhmä 75–79 vuotiaat. Ennen 50. ikävuotta kuoli

noin 17 % miehistä ja vain 10 % naisista. Viisikymmentä vuotta vanhemmat, kuolleet miehet ja naiset jakaantuvat iän mukaan seuraavasti:

Ikä, v.	Miehet	Naiset	Yhteensä
50–54	40	24	64
55–59	87	45	132
60–64	107	76	183
65–69	130	87	217
70–74	86	98	184
75–79	70	137	207
80–84	55	105	160
85–89	20	74	94
90–	8	34	42

Vuonna 1968 Turussa kuolleista naisista oli runsaat puolet leskiä tai eronneita, sen sijaan miehistä oli kuolemanhetkellä yli 60 % avioliitossa olevia.

Joka kolmas kuolleista kuoli sydäntauteihin, ja joka viidennen kuolemansyynä oli ollut pahanlaatuinen kasvain. Vuonna 1968 kuoli sydäntauteihin Turussa lähes sata henkeä enemmän kuin edellisenä vuotena.

Muuttaneiden määrässä on ollut vuosittain huomattavasti enemmän vaihteluita kuin syntyneiden tai kuolneiden määrissä. Ennakkotietojen mukaan muutti Turkuun vuonna 1968 yhteensä 5 352 henkeä. Turusta pois muuttaneita oli samaan aikaan 5 076 henkeä, joten muuttovoitoksi muodostui 1 876 henkeä. Turkuun suuntautunut muuttoliike ja varsinkin muuttovoitto oli vuosikymmenen alkupuolella selvästi suurempi kuin neljän viimeksi kuluneen vuoden aikana kuten seuraavasta asetelmasta ilmenee.

Vuosi	Turkuun muuttaneet	Turusta muuttaneet	Muuttovoitto
1961	6 363	4 107	2 256
1962	7 397	4 909	2 488
1963	7 597	4 506	3 091
1964	7 118	4 894	2 224
1965	6 435	5 352	1 083
1966	6 182	5 175	1 007
1967	6 904	5 248	1 656
1968	6 952	5 076	1 876

Tampereen kohdalla ei muuttoliikkeessä ole tällä vuosikymmenellä ollut havaittavissa niin suuria vaihteluita vuosittain kuin Turun muuttoliikkeen kohdalla. Ennakkotiedon mukaan oli Tampereen muuttovoitto vuonna 1968 vajaat 1 200 henkeä, mikä on pienin määrä kymmeneen vuoteen. Suurimmaksi se muodostui vuonna 1966, jolloin se kohosi 2 126 henkeen.

Vuonna 1968 muutti Turkuun kaupungeista, kauppalajoista ja maalaiskunnista miehiä ja naisia seuraavasti:

	Miehiä	Naisia
Kaupungeista ja kauppalajoista	1 538	1 766
Maalaiskunnista	1 644	1 906
Yhteensä	3 182	3 672

Edellisten lisäksi merkittiin ulkomailta Turkuun muuttaneiksi ja poissaolevasta läsnäolevaan väestöön siirtyneiksi yhteensä 56 miestä ja 42 naista. Turkuun muuttaneista oli naispuolisia henkilöitä hieman yli puolet eli 53 %. Maalaiskunnista lähteneitä oli kaikkiaan 3 550 henkeä. Lähtöalueen mukaan jakaantui Turkuun muuttanut väestö seuraavasti.

Lähtöalue	Turkuun muuttaneita
Varsinais-Suomen tilastoalue	3 132
Muu Turun ja Porin lääni	715
Ahvenanmaa	11
Uudenmaan lääni	826
Hämeen lääni	650
Kymen lääni	171
Mikkelin lääni	117
Kuopion lääni	128
Pohjois-Karjalan lääni	128
Keski-Suomen lääni	169
Vaasan lääni	334
Oulun lääni	329
Lapin lääni	144
Ulkomailta ym.	98

Varsinais-Suomen tilastoalueelta, joka käsittää Turun ja Porin läänin eteläiset kunnat Pyhäntää, Lahtia, Karjalaa, Ylänettä, Alastaraa, Loimaan maalaiskuntaa ja Metsämäätä myöten sekä lisäksi Hämeen läänistä Someron, Somerniemien ja Ypäjän kunnat, muutti Turkuun vuonna 1968 1 416 miestä ja 1 716 naista. Täältä alueelta Turkuun muuttaneiden osuus oli 45 %. Turun ja sen lähikuntien välinen muuttoliike käy ilmi seuraavasta asetelmasta.

	Turkuun muuttaneita	Turusta muuttaneita
Naantali	122	157
Parainen	70	109
Raisio	571	590
Aura	51	11
Kaarina	473	569
Lieto	222	227
Masku	45	82
Nousiainen	50	36
Paattinen	43	34
Paimio	66	49
Piikkiö	124	78
Rusko	30	46
Vahto	13	9

Kaikista Turkuun muuttaneista oli lähikunnista lähteneiden osuus 1 880 henkeä eli 27 %. Näihin lähikuntiin muutti Turusta samanaikaisesti 1 997 henkeä, joten muuttotappioksi muodostui 117 henkeä. Esimerkiksi Turusta Kaarinaa muutti 69 henkeä enemmän kuin Kaarinasta Turkuun.

Suuret, sodanjälkeen syntyneet ikäluokat ovat tulleet "muuttoikään", ja näiden ikäryhmien osuus Turkuun suuntautuneessa muuttoliikkeessä tulee ilmeisesti lähivuosina olemaan suurimmillaan. Syntyvyyden kannalta merkittävin sodanjälkeinen vuosi maassamme oli vuosi 1947. Silloin syntyi Suomessa yli 108 000 lasta. Yli 100 000 lasta syntyi myös vuosina 1946, 1948 ja 1949.

Eniten muutti Turkuun vuoden 1968 aikana vuonna 1945 syntyneitä henkilöitä. Heidän määränsä kohosi yli 470:n, mikä oli lähes 7 % kaikista Turkuun muuttaneista. Vuonna 1946 syntyneitä muutti noin 430 ja vuonna 1947 syntyneitäkin oli lähes 400 henkeä. Vuosina 1944–48 syntyneitä oli yli 28 % Turkuun muuttaneista henkilöistä. Sen sijaan kaikkien vuosina 1938 tai sitä ennen syntyneiden osuus jäi alle 26 %:n. Turkuun muuttaneiden naisten kohdalla oli vuosina 1944–48 syntyneiden osuus vielä merkittävämpi kuin miesten kohdalla, sillä näihin ikäluokkiin kuului yli 31 % Turkuun muuttaneista naisista.

Sekä Turussa että Tampereella on viimeisten kymmenen vuoden aikana tapahtunut väestön kasvu aiheutunut pääasiassa muuttoliikkeestä tai oikeammin muuttovoitosta. Kun Tampereen väkiluku kasvoi vuosina 1959–1968 alueellittaisista aiheutunutta väestönlisäystä huomioonottamatta yhteensä 30 700 hengellä, oli tästä muuttovoitosta aiheutunutta lisäystä 16 400 henkeä, eli n. 53 % koko väestön kasvusta. Turussa vastaava väestön lisäys oli 28 580 henkeä, josta muuttovoittoa oli 18 760 henkeä eli lähes 66 %.

Suuret sodanjälkeiset ikäluokat ovat tulossa myös avioliittoikään. Vuonna 1967 solmittiin maassamme 40 900 avioliittoa eli yli 18 % enemmän kuin kolme vuotta aikaisemmin. Keskiikäluuvun 1 000 asukasta kohti solmittiin avioliittoja vuonna 1964 7,5 mutta vuonna 1967 8,8. Myös Turussa on solmittujen avioliittojen määrä osoittanut lisääntymistä. Vuonna 1968 oli Turussa solmittuja avioliittoja ennakkotiedon mukaan yli 1 600 oltuaan viisi vuotta aikaisemmin vajaat 1 300. Keskiikäluuvun 1 000 asukasta kohden solmittiin avioliittoja Turussa, Helsingissä ja Tampereella vuosina 1965–67 seuraavasti.

	1965	1966	1967
Turku	9.8	10.7	10.5
Helsinki	12.0	11.9	12.6
Tampere	9.6	10.5	10.9

Disa von Rettig työpöytänsä ääressä Ruotsalaisesta Teatterista.

Turkulainen teatteri ja kieliraja

Tammikuussa tuli kuluneeksi 130 vuotta Kauppatorin varrella sijaitsevan teatteritalon vihkimisestä. Tammikuussa oli myös kulunut 75 vuotta siitä, kun ensimmäinen vakinainen turkulais-teatteri Svenska Inhemska Teatern aloitti tässä maan vanhimmassa teatteritalossa toimintansa. Ja tänä vuonna – tarkemmin sanottuna 1. 8. – tulee tuon teatterin manttelinperijän Abo Svenska Teaterin starttihakkesta vierähtäneeksi 50 vuotta. Teatterin nykyinen johtaja Disa von Rettig tarkastelee kirjoituksessaan johtamansa ruotsinkielisen taidelaitoksen asemaa turkulaisessa teatterikuvassa.

Uskomme vakaasti, että Turun ruotsalaisella teatterilla on sijansa turkulaisessa kuvassa, mutta tämä edellyttää koko Turun tukea kielin katsomatta. Emme tahdo tehdä teatteriamme tunnetuksi ruotsinkielise-

nä teatterina, vaan teatterina, joka yhdessä Turun Kaupunginteaterin, Yhtiöpiilasteatterien ynnä muiden kanssa muodostaa sen kokonaisuuden, jota voimme sanoa turkulaiseksi teatteriksi.

Tunnetuahan on, että Turun Kaupunginteaterin ja Abo Svenska Teaterin ohjelmistot yleisesti poikkeavat melko lailla toisistaan. Suuret operetit, jotka vaativat suurta henkilökuntaa ja suurta teknistä

valmiutta, ovat toteutettavissa Turun Kaupunginteatterissa, samaten näytelmät, jotka vaativat suuria ja nopeita lavasteitten vaihtoja.

Ruotsalaisessa teatterissa tällaisien näytelmien esittäminen on hyvin vaikeata.

Henkilökuunnan pienuus ja teknisten varusteitten suomat mahdollisuudet rajoittavat siis näytelmien valintaa. Emme kuitenkaan näe tätä pelkästään heikkoutena, sillä tämä on juuri osasy siihen, että ohjelmistomme poikkeaa melkoisesti Turun Kaupunginteatterin ohjelmistosta. Ainoa ja varsinainen syy tämään ei kuitenkaan liene, mutta tahdoin vain korostaa sitä seikkaa, että jo ulkonaiset puutteet auttavat näitä kahta turkulaista amatteeriteatteria täydentämään toisiaan. Tästä me olemme luonnollisesti hyvin iloisia, sillä saamme tuntea itsemme tarpeelliseksi.

Ohjelmistopoliittisesti edustamme linjaa jotakin jokaiselle. Monen mielestä tämä on samaa kuin linjatuuus, mutta tätä me emme halua myöntää, sillä samalla, kun me haluamme antaa kaikille katselijoilemme jotakin, niin pyrimme löytämään mielestämme hyvän näytelmän, edustamaan eri näytelmäryhmiä. Joskus onnistumme näissä aikeissamme paremmin, joskus huonommin.

Niinpä me ensi näytäntökaudesta lähtien tulemekin tarjoamaan useampia näytelmiä nimenomaan lapsille. Lastennäytelmän viime vuosien aikana on hoitanut Åbo Amatörteaterförening r.f. mutta sen jäsenet tulevat nyt keskittymään n.k. lapsiteatteriin. Siitä syystä on Åbo Sv. Teaterin itsensä tyydyttävä lapsien, tulevan teatterilyleisön, teatteritarpeet.

Tämän lisäksi pyrimme olemaan ajankohtaisia ja joka vuosi tuomaan jotakin uutta esille. Niin meillä tänäkin vuonna on ollut useita suomalaisia kantaesityksiä, joista viimeiseksi liitetiin ohjelmistoomme maaliskuinen kantaesitys, nimittäin Walentin Chorellin "FYRA BRÄDER OCH EN PASSION" — "INTOIHIMO JA NELJÄ LAUTAA".

Tällä en tahdo sanoa, etteikö Turun muilla teattereilla olisi ajankohtaista ohjelmistoa, mutta ruotsinkielisenä teatterina meillä on tässä kohdin paremmat mahdollisuudet. Useimmiten uudet näytelmät ehditään Ruotsissa kääntää ruotsin kielelle, ennenkuin ne täällä Suomessa käännetään suomen kielelle, ja

useimmat näytelmämme me saamme ruotsalaisten kustantajien kautta. Koska meillä on nämä mahdollisuudet, niin katsomme myös velvollisuudeksemme käyttää niitä.

Samaten katsomme velvollisuudeksemme palvella myös suomenkielistä yleisöämme. Tästä syystä julkaisemalla suomenkielisen juoniselostuksen jokaisesta esitettävästä näytelmästä olemme kosketuksissa suomenkieliseen yliopillismaailmaan, suomenkielisiin kouluihin ja niin edelleen. Ilksemme olemmekin saaneet todeta, että meillä käy varsin paljon suomenkielistä yleisöä. Etenkin tänä näytäntövuonna on juoniselostuksien menestystä päätellen hyvin moni suomenkielinen istunut katsomossamme. Toivomme kuitenkin, että tämä määrä yhä kasvaisi, niin että yhä useammalle ja useammalle suomenkielille Turun ruotsalaisten teatteri olisi si Turun teatterikuva täydentävä laitos eikä jonkinlainen teatterimuseo menneiltä päivilä.

Åbo Svenska Teaterilla on ollut nuusu- ja laskukausia, kuten kaikilla teattereilla. Yleisöluvuista päätellen elämme parhaillaan voimakasta nousukautta ja tästä olemme iloisia. Tunneimme sen kuitenkin velvoittavan meitä yrittämään entistä enemmän.

Tänä vuonnahan meillä on ollut varsin pieni henkilökunta, etenkin näyttelijakunta. Näyttelijöitä tulemme lisäämään varsin huomattavasti. Samaten tulemme saamaan uusia ohjaajia. Yritämme siis luoda edellytykset sille, että voisimme palvella yleisöämme yhä paremmin. Mutta tarvitsemme hyvin suuressa määrin yleisöämme tukea.

Turku on kulttuurin .ehto, siitä saamme olla ylpeitä, mutta se velvoittaa myös. Turkulainen teatterikuva on kahden amatteeriteatterin ansiosta melko täydellinen, mutta emme saa tyytyä siihen. Näitä teattereita on pyrittävä kehittämään koko ajan ja siihen tarvitsemme jokaisen turkulaisen tukea. Emme saa antaa kulttuurin kehdon keinua niin voimakkaasti, että jo melko vanha kulttuurin lapsi nukahtaa.

Kynttilänpäiväjuhla

Naisjaosto saakoon kokonaisuudessaan tämänkin vuoden kynttiläpäiväjuhlan järjestelyistä kiitoksen. Palokunnantalon suuren salin ääriään myöten täytettyä yleisöä sai parin tunnin ajan seurata tiivistä ja hyvää ohjelmaa, joka ketjujana jatkui kynttilöiden tunnelmoitujen kahvipöytien antiakin nautitlaessa.

Runkona ja ohjien pitäjänä nähtiin Lahja Salviander, joka kauniin alkutervehdyksensä ja väliä tapahtuneitten haastattelujen lisäksi huolehtii johtamiensa voimistelijatyttöjen ryhmäesityksistä useaan otteeseen. Nuorten trio antoi akusysäyksen musiikalliseen ohjelmalle, josta lisäksi huolehtivat nuori pianisti Antti Julia ja vanha tekijä Witaly Ketterer sekä viimeainitun säestämänä laulaja Petter Kaukiainen. Turun murretta yritelään juhlassa aina muistuttaa ja tämän osuuden täytti tällä kertaa Valli Raata. Perinteellistä myös on ajan varaminen vakavalle ajankohdaisalle. Puheenpuoron käytti prof. J. O. Wickström, teeman kehitysvammaisista ja suhtautumiseen heihin. Täysin rinnoin yhtyi juhliiva väli ennen poistumistaan Varsinaissuomalaisen lauluun.

Klaari o sano föriäijä

Turku-seuran julkaisuja 1 aloitti sarjan turkulaiskaskujen kokoelmalla, jonka otsikoksi hyväksyttiin Turussa yleisesti tunnettu ja käytetty hokema **Klaari o sano föriäijä**. Puuhaan tietien uskottiin ja silloin, kun siihen ryhdyttiin, mutta kirjan saama suosio sittenkin yllätti. Lokakuun alussa 1968 kirjakauppoihin ilmestynyt teos sai heti merkittävän menekin, jopa niin, että sitä ei olisi enää joulun kirjamarkkinoilla ollut ollenkaan, ellei olisi otettu toista painosta.

Murhekkeen moni kotikaupungin ystävä sai todeta, että hänen joulupöytänsä sittenkin jäi toesta paitsi. Kysyntää on sitkeästi jatkunut tämänkin vuoden puolella. Turku-seuran hallitus pöhti tilannetta kokouksessaan 7. 3. ja päätti yksimielisesti julkaista kaskukokoelmasta kolmannen painoksen ja kevtämarkkinoille, joten huhtikuussa teosta on taas kirjakaupoissa saatavissa.

Tähänkin sopii taas sanonta: **Klaari o sano föriäijä**.

Då gjorde föreningar underverk

META TORVALDS

Föreningsjubileer anses inte som särskilt sprittande tillställningar för andra än dem som då får tillfälle att lufta gamla minnen i ett festligt lag. Men när det är fråga om de mycket gamla föreningarna, de seglivade som har överlevt sin egen hundraårsdag, eller i varje fall senaste sekelskifte, är det värt att slå på trumma också om dagens verksamhet inte är så brusande aktiv. Att mycket av Åbo stads historia, av person- och kulturhistoria finns förborgat i gulnade protokoll finner man snart, och är det fråga om den nyss 120-åriga Fruntimmersföreningen i Åbo kan man säga att den har skrivit socialvårds historia — och fortsätter med det än i dag.

En gång hade dess direktriser hand om tredjedelen av stadens fattiga — under startåret 1849 var det 95 familjer med sammanlagt 329 barn. Än kring första världskriget beredde den omkring 400 personer arbetsförtjänst samtidigt som den blä upprätthöll ett barnhem. I år håller den utan statsbidrag i gång det lilla spädbarnshem som finns inne på gården till Åbolands sjukhus, och där vårdas ett dussin barn, vilka ensamma mödrar eller omaka föräldrar har lämnat ifrån sig för adoption.

När Fruntimmersföreningen år 1949 fyllde jämt 100 år slutförde magister Einar Holmberg en liten historik kallad "Ett sekel i barnhärtighetens tjänst". På ett femtiotal sidor lär man sig av den bra mycket om småfolkets misär i vår stad, särskilt under mitten av 1800-talet. Strax efter branden 1827 hade man i Åbo ett väldigt behov av arbetskraft, folk strömmade till, men när återuppbyggnaden var slutförd stod massor av arbetare utan utkomst, och vid slutet av 1840-talet räknade man med att var elfte person var helt utan möjlighet att skaffa sig en anständigt utkomst. År 1838 fanns det 329 sådana fattiga i Åbo, år 1846, då staden hade omkring 12 000 invånare var de 945. I den katastrofala situationen tillgrip Åbo fattigvårdsstyrelse det egendomliga medlet att sälla fattighuset och i stället utackordera de fattiga. På det sättet gick kostnaderna tillfälligt ner, och

borgarna hoppades att de skulle hållas nere. Men de bedrog sig. De fattiga blev hastigt flere och fattigvårdsdirektionen stod maktlös. Dess 12 medlemmar var överhuvudtaget med arbete och ansvar, och hur illa trängde de var framgår av ett föredrag som hölls vid det möte, där tanken på den nuvarande Fruntimmersföreningen först kom fram. I det av okänd person hållna föredraget rekommenderades ett system, där varje direktionsmedlem skulle ha högst 20 fattiga på sitt ansvar.

Den 28 december, på Menlösas barns dag år 1848, kom föreningen till och fick namnet De Nödställdas Vänner, Köyhäin Ystävät. Hela det representativa Åbo syns ha varit engerat, konstaterar Einar Holmberg och räknar upp en rad av de 29 damer och 44 herrar som genast antecknades som medlemmar. Där var namn som Kingelin, Procope, Svinhufvud, Armfelt, von Willebrand,

Carpelan, Glylich, Åkerman, Richter, af Heurlin, Ekman, Pinsello, Trapp, Rehausen, von Essen, Lilja och Julin, alla oförglömligt förbundna med den tidens Åbo. Efter mötet cirkulerade tryckta anteckningslistor på stan, och snart hade man 400 medlemmar.

Vad åstadkom dessa De Nödställdas Vänner? — Det framgår att initiativet var manligt men att grovjobbet blev fruntimrens, vilket enligt den tidens språkbruk betydde damer ur ståndspersonsklassen. Två herrar och tolv damer fanns i direktionen och de senare skulle "deltagande, tröstande och rådande besöka de fattiga i deras boningar, göra sig underrättade om deras belägenhet, uppmuntra och leda dem till gudsfruktan, arbetsamhet och ordning, understödja dem genom lämnat tillfälle till arbetsförtjänst — men endast undantagsvis och i särdeles nödfall genom direkta gåvor...".

I gammal tid skedde Fruntimmersföreningens försörjning bl a på Salutorget och i fiskarhamnen, men sedan 1886 har man haft en butik, och det har man alljämt. I Åboden invid Åraberbon står här föreståndarinnan Agneta Babbe med ett av vår tid präglad alster i nävarna, en sirlig rockmössa gjord av tryggnakt papper, att sila och slänga.

TILATKAA

SUOMEN TURKU

V: KSI 1969

Det var alltså hjälp till självhjälp som man ville ge, och i så måtto var man ju framom sin tid trots att de kristiga tonfallen förefaller en modern läsare något provände. Alla befattningar inom föreningen var "frivilliga och lönlösa". Staden indelades i tolv distrikt och i spetsen för vart och ett av dem stod en direktör, som fick hjälp av nödigt antal andra kvinnliga föreningsmedlemmar. Redan under föreningens första år fick man i gång en "rådningsanstalt för fattiga varlösa och vanvårdade flickor". Som enligt statuterna skulle dansas till "dugliga tjänstehjon". De fick dessutom lära sig att läsa rent, att räkna, och så religion förstås. Vid 15 års ålder lämnade flickorna anstalten för att hos någon av direktörerna få sin slutliga fostran. År 1852 inköptes för anstalten 100 exemplar av en finsk abc-bok, men också svenska småskrifter delades ut. Direktörerna kämpade hårt för räddningshemmet, också på personliga sättade flere av dem betydande summor. Från början är år 1870 slog man sig samman med Cajanderska testamentsfonden och kunde utvidga hemmet, som tidvis hade upp till trettio barn i sin vård. Men från år 1903 fick Fruntimmersföreningen sköta "sina" barn själva, vilket den på sätt och vis alltförfrånande gör. Dess barnhem torde vara ett av de ytterst få privata som inte åtnjutit statsbidrag. Men kommunen och andra betalar inackordering för de småttingar som placeras här.

Herrarna ut på kejsarorдер

Eftersom damerna från första stund spelade en så framträdande roll i föreningen kallades den i vardagslag Fruntimmersföreningen, och år 1850 blev detta också dess officiella namn. Hans Kejsersliga Majestäts godkända stadgarna bär på villkor att endast fruntimmer var medlemmar och styrelseledamöter, samt att namnet skulle ändras i överensstämmelse härmed. "Rådsalen för den sociala oron var så stor att det inte ens i föreningens namn fick antydats att det fanns nödlidande", kommenterar Einar Holmberg.

Men damerna fortsatte oförtrötta – säkert ofta med officiellt måligt stöd. Man får inte mycket att det gjordes en hel rad verkligt goda arbetsinsatser och att i initiativföreningen var påfallande. Riktigt är det att läsa om hur man ställde till det alla första lotteriet av den sedermera allmänna sort där lotterna såljs vid en stor fest. Det premiärlotteriet ägde rum i Åbo 1850 och var förenat med en hantverks- och industriutställning och en lysande ball. Behållningen blev 1240 rubel i silver, och så mycket entusiastiskt att man sen fortsatte med stora lotterier 54 år i följd, dvs tills dessa evenemang inte längre slog an som i sin begynnelse.

Under alla sina 120 år har Fruntimmersföreningen sett som sin uppgift att ge folk arbetsförtjänst. De första fattiga skyddslingarna fick sig tilldelat spanån av lin, hampa och

Arbikare än det mesta vi har i barnhemstug är Fruntimmersföreningens spädbarnshem inne på Abolands sjukhus gård. Här tar biträddande föreståndarinnan Solveig Wikström ömt vårt om ett par av vår tids övergivna småttingar.

ull, och på det systemet byggde man sedan vidare. När man hade som mest anställda var de över fyra hundra. För närvarande är det ett tjugotal personer som i sina hem syr de kläder av alla sorter som skärs till i Fruntimmersföreningens försäljning. "Aboden" kallad, vid Västra strandgatan 9. I själva boden arbetar fem personer, föreståndarinnan Agneta Bahne inberäknad. Här levereras det en mängd "yrkesuniformer" på beställning av firmor som länge har låtit sig här, men också privata beställningar tas emot. På hyllorna blommar flanelpajamas, trevliga förkläden och annat, som den modeinriktade konfektioner inte alltid tillhandahåller. Ordförande sedan 1952 är fru Maud Hasselblätt, och hon tror alls inte att det ska stanna vid 120 år, utan att Fruntimmersföreningen ska leva vidare, trots att butiken inte går lysande just nu och trots att barnhemmet inte får statsstöd. Fonderna är väl förvaldade, bl av vicehäradsöverintendent Walter Winter, som efter 40 års tjänst lämnade kamrerskapet vid senaste årsmöte. Ganska betecknande är att jobbet gick vidare till sonen, Stig Winter. Fruntimmersföreningens styrelse i detta nu är en påfallande familjär krets, där flere poster har så att säga ärvts.

I julis delade man ut omkring 1 500 mk åt behövande, och i varje fall den verksamheten lär kunna fortsätta länge än. Men det kan också hända att man beslutar sig för att följa med sin tid och gör om spädbarnshemmet till ett daghem. På sådana rår det ju för närvarande brist.

Det svenska småfolkets vänner fyller 75 år

Fruntimmersföreningen har alltså ännu kvar en social funktion – vilket nog är något av ett under. Så

som samhället har utvecklets har de flesta föreningar av dess sort sett alla sina uppgifter övertagna av det allmänna. Många har dött och andra har blivit rena trivselsammanslutningar.

Ett exempel på en sådan liten krets, som en gång var en mycket stor och viktig aboförening är Arbets Vänner, som just reder sig att fylla 75 år. I dag är den en liten hemtrevlig förening, som samlar folk i en mysig vindskupa vid Auragatan 1. När den startades strömmade entusiastiska till i stora skolar, så att den år 1898, fyra år efter starten, hade inemot 800 medlemmar, vilket var mycket i det dåtida svenska Åbo. Dess avsikt var att sammanföra svenskt småfolk i staden med dess vänner och gynnare i andra samhällsklasser, och man lyckades påfallande i sitt uppdrag. Vid den allra första Runebergsfest som AV ordnade en månad efter sin tillkomst, satt svenska arbetsmän, köpmän, butiksbiträden och arbetare bänkade tillsammans, och styrelsen fortsatte att ordna flera såna förbördringsamkvämar. I en lång följd av år var det AV som ensam skötte om Runebergsfirandet i Åbo. År 1898 på Floradagen ställde man till fest på Vårdborget för att fira Vårt lands 50-årsjubileum, och så sjöngs Svenskfinlands lystringsång Modersmålets sång för alla första gången till ord och melodi av AV-medlemmen Joh. Frid. Hagfors. Innan den gjorde sitt segertåg genom det svenska Finland var den Åbo-AVs lystringsång.

Banbrytare på bred front

AVs kör var för övrigt den första kören i sitt slag i Åbo och 129 personer stark var den med om den stora sång- och musikfesten i Helsingfors år 1895. Då var den ensam kör från västra Finland, där den kom att bedriva något av ett väckel-

Turku — koulukaupunki

Turun kaupunginhallitus on ensisyysskuussa vietettävän Turun-päivän teemaksi vahvistanut aiheen Turku — koulukaupunki. Turku-seuraa on jatkuvasti pidetty kotiseutupäivän ohjelmoinnissa mukana siten, että se on saanut kaupungin asettamassa toimikunnassa itse valitsemiensa kolmen jäsenen osuuden. Vuoden 1969 Turun-päivän toimikuntaan kuuluvat kaupunginhallituksen valitsemia hovioikeudenneuvos Nils Berg puheenjohtajana, tiedotussihteerä Tarja Flemming sihteerinä ja toimittajia Eino Lehtinen ja kauppias Viljo Vainio muina jäseninä sekä Turku-seuran valitsemia kansakoulutarkastajia Allan T. Kos-

searbeta på sångens och musikens område. Ännu under 1930- och 40-talet löd AV-sångens stark. Numera är kören hoslagen med SBV-kör till Sängens Vänner, som varje första maj sjunger på Vårdborget.

Men AV är banbrytare på många områden. År 1894 började man med aftonundervisning i olika ämnen, teoretiska och praktiska, och tidvis hade man över 300 elever. Man kan säga att detta blev ursprunget till stadens livskraftiga svenska arbetar-institut. År 1897 öppnade AV den första svenska "folkbarndärgården" i Åbo, införandet var stort och man fick till stånd en andra och en tredje barndärgård, som man alla höll i gång till år 1937 då staden övertog dem. Så länge Lill-Heikkilä hörde till St. Karins och det var omöjligt att få till stånd svenska skola för de svenska barn som bodde där startade AV i samarbete med SBV år 1905 en privat skola med 18 elever, år 1914 utvidgade man med en lägre folkskola. Detta liksom barndärgårdsarbetet var medel mot den avsevänsken av mindre bemiddlade barn som AV såg som sin uppgift att bomsa. Fram till år 1939, då staden inkorporerade Lill-Heikkilä, satsade man hårt för svenskarna i detta område, liksom man överhuvud sökte samla och hjälpa de spridda svenskarna i stadens periferier, där miljötrycket lätt ledde till förföriskning.

En seggelklubb, mindre exklusiv än Aaristo Segelsällskap var på den tiden, grundades redan år 1896 inom Arbetets Vänner, och tio år senare hade man 300 medlemmar och 25 båtar. År 1913 blev klubben helt självständig och antog det alltiätt välbekanta namnet Åbo seggelklubb. Mycket mera kunde sägas om AV, men redan detta visar att dess insatser är värda att minnas inte bara vid jubileumsdags.

kimies, seuran toiminnanjohtaja Risto Laine ja Suomen Turun päätoimittaja Erkki Vuori.

Toimikunnalla on läti kirjoitettaessa jo valmiina päivän vieton pääohjelmittelu, mutta yksityiskohdat tietenkin tarkistetaan myöhemmin. On kuitenkin kaksi asiaa, joiden täytäntöönpano on suoritettava jo nyt kevätkaudella ja niiden osalta ovat toimenpiteet jo selvitettykin.

Päivän teeman johdosta toimikunta on nimittämättä päättännyt, että koulujen oppilaat on aktivoitava mukaan niin laajalti kuin mahdollista. Niinpä on oppikoulujen lukioluokille ja ammattioppilaitokselle jätetty huoleksi osallistuminen kirjoituskilpailuun. Sitä varten on laadittu n. kolmekymmentä Turkuun liittyvää aiheita käsittevä luttelo, josta kirjoittajat saavat valita käsiteltävään aiheen. Kirjoitustyö suoritetaan ensi huhtikuun aikana. Parhaat työt luustetaan. Arvostelutalutkun ja järjestelystä vastaavan toimikunnan koostumus on seuraava: Turun-päivän toimikunnasta Berg, Flemming, Lehtinen ja Vuori, äidinkielen opettajunnasta Maria Engberg, Paul Jansson, Juhani Merilähti, Uto Suonaa ja Jussi Uotila, joka toimii lautakunnan puheenjohtajana.

Kansakouluaitoksessa ja keski-kouluasteella opiskelevalleisille järjestetään kevään kuluessa piirustuskilpailu, joka arvostelutalut myöten on saatava päätökseen jo kevätkesällä, sillä parhaat näytteet kilpailutalutoksista pannaan näytteille Wäinö Aaltosen museoon ja näytteen järjestäminen vaatii aikansa. Tässä toimikunnassa edustavat Turun-päivän toimikuntaa Flemming ja Koskimies koko toimikunnan puheenjohtajana; kuvamatalutuden opetuksen edustajina ovat kansakouluaitoksista Matti Hannula, Jaakko Holma, Hilikka Impivaara ja Ruben Kivinen, oppikoulusta Josef Manuel, Pirjo Viitanen ja Hannu Yli-Kurko. Tässäkin kilpailussa suoritetaan paliksemista ja suunnitteluun parhaiten tölten osallistuminen kansainvälisiin näytteilyihin ja niiden tavalla tai toisella julkistaminen kotimaassa. Mainittakoon tässä kohden, että kirjoituskilvan edustavia töitä tullaan julkaisemaan aikanaan tässä lehdessä.

Kolmantena jo kevätpuolella toimenpiteitä vaativana tehtävänä on oppitunti- ja -työnäytöksien y.m.s. aikaansaaminen luokille ja ammatikouluille, jotka eivät osallistu edellämäinittuihin kilpailuihin. Tätä ohjelmaosaa valmistellaan luonnollisesti kouluissa ja yhdysmiehinä Turun-päivän toimikunnan puolesta toimivat jäsenet Laine ja Vainio.

Vuosikymmenien takaa

Eräänä myöhaissyksyn pimeytenä itäna ruskat kuutensikymmentä vuotta sitten alkoi kaasutehtaan pilli sydäntä vihlovalta äänellään valittua vahinkovalkean pääseen irti. Kaamea tulenpunaainen loimotus heijastui synkälle taivaalle ikäänkuin puolen Turkuä olli ollut liekeissä. Palon roihut leimahtelivat sentään tällä kertaa vain Aninkais-telluissa yksikerroksisessa puutalossa niillä tienoin, jossa nyt sijaitsee linja-autosama.

Utläpänä koulupoikana tietenkin riensin paikalle ja huomasin tulen valtoimenaan riehuvan Katzin lakki-tehtaassa. Kun pahin vaara oli ohi ja palomiehet pääsivät sisälle sammuttamaan kyteviä kankaita ja valmiita tuotteita, seurasi tämän onnettomuuden ehkä mielenkiintoisin vaihe. Sauhuavia lakkeja alettiin ajaa talikoilla ylös ikkunoista summaupakalla, oikeasta tehtaastahan oli kysymys.

Tarkastessani tuota yhä kasvavaa lakkiröykkiötä, saatoin havaita, kuinka jotkut päällekatoijoista loivat hittoisveia silmäyksinä näihin päähineihin, joiden joukossa todennäköisesti oli vahingoittumattomiksi sen aikaisen muodin mukaisia "veega-lakkeja".

Palo sammutettiin, mutta juttu ei päättynytkaan tähän. Lähipäivinä saattoi itsekin tämän seudun asukas havaita, että uusia "veega-lakkeja" ilmestyi yhä useamman miehen pään suojaksi. Arvetenkin tehtiillia oli myös tämän huomannut ja vihjaissut siitä poliisille. Seurauksena oli, että monet uuden lakin omistajat joutuivat luovuttamaan päähineensä pois ja saamaan vielä rapusut kauppanpäällisiksi. Tällainen käänne taas puolestaan johti siihen, että muutamat rehelliisesti särmäläkins hankineet eivät enää rohenneetkaan sitä käyttää, koska jo yleisesti tiedettiin, mistä "veega" saattoivat olla peräisin, eikä kukaan halunnut joutua epäilyksenalaisiksi eikä kuulusteltavaksi, joten sieltä silloin varoa moisia lakkeja.

Vaikka tämä palon turmelema rakennus ei kokonaan tuhoutunutkaan, ei sitä enää täydellisesti korjattu, vaan sen sai täydellisesti kalleille turkulaaisille tuttu Barkoffin rommakauppa.

K. Paajula

Pehr Daniel Lundberg ja Lovisa Almgren
Surutoin – puutarhan isäntinä

L uostinkorttien numerossa 161 Vartiouurenmäen kaakkoskulpeella ja Luostarinmaella 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa sijainnut suuri putarha käsitti nykyisen Luostarinkadun, Vartiouurenkadun, Sirkkalankadun ja Kaskenkadun rajoittaman korttelin ja vielä osia nykyisistä naapurikortteleista. Putarhaan perustettiin maamme ensimmäinen huivipuisto Suurin. Alueen kukoistuksia osui vuosien 1824, 1825 ja 1826 aikana olleelle silloiselle paimonmestari Pehr Daniel Lundberg, joka itse on vähiten tunnettu huivipuiston ja muutenkin luostin alueen omistajista.

Puutarhan perusti 1700-luvun loppupuolella Turun Akatemian kansainvälisestikin kuuluisa professori Johan Gadolin. Alue oli silloin vielä varsinainen kaupungin laitamaita ja soveltuvi hyvin kesäpaikaksi. Vuosisadan keskivaiheilla oli näet valtalista, että varakkaat ihmiset rakensivat itselleen kesäasuntoja aivan kaupungin tuntuun, mutta kuitenkin pois kaupungin ”tunkkaisesta ilmastasta ja ahtaudesta”. Kun Gadolin vielä omisti sekin tupakkatehtaan, että viinanpolitoimon, hän voi kasvatattaa rakkaillaan niitä varten

puutarhassaan. Alueelle rakentamansa taloon professori sijoitti kemian laboratorionsakin.

Puutarhaa ei alussa käytetty kaupunkilaisten viihdyttämiseen ja huvittamiseen, vaan vasta 1816. Luostarinkorttlin n:o 161:n vaihdettua omistajaa. Uusi omistaja, apteekari Johan Kjöllertfelt perusti huvipuiston, jonka nimeksi tuli Surutontin suurten Euroopan ruhtinainden kesä-

Suomen Turulle

fil.maist.

TAINA HERRALA

linnojen esikuvan mukaan – Tans-
kassa on esim. kuninkaallinen kesä-
linna Sorgenfri – romanttisen ja
vielä suomenkielisen nimen saaneen
virkistyspaikan turkulaisille. Sota-
kamreeri P. M. Levison järjesti puis-
tossa yleisölle sirkusnäytäntöjä.
Keinut, korusellit, koristeiviirit ja -li-

put kuuluivat kuvaan oikean huvipuiston tapaan. Gadolinin kemian laboratorioon apteekari rakensi etikka-, portteli-, olut- ja virvoitusjuomatehtaan kauppia S. Gröndahlin ja sotakamreeri P. M. Levi-sonin kanssa. Panimon tuotteet eivät saavuttaneet kaunkylaisten ja kamatonita suosiota. Tämän voi päättää aikalaisten lausunnoista. He osasivat nimetä parempiakin olutlaatuja kuin Kjöllerfeltin.

Apteekkarin taloudellinen asema ei alun alkaen ollut kovin hyvä, sillä apteekki ei tuottanut tarpeeksi, eivätkä panimo ja puutarha huvipuistoihinkaan parantaneet yrittäjän taloudellista asemaa. Hän oli pahasti velkaantuneena jo kiinnittänyt talonsakin moneen kertaan. Kun keuhaväällä 1822 puutarhassa vielä riehui tulipalo ja velkojat peräsivät saataviaan, Jöllerfeldt joutui luopumaan talostaan ja puutarhastaan.

Vanhan "Suruttoman" aikana ravintola tietyvästi sijaitti tässä vielä säilyneessä talossa Kaskenk. 6. Lehtevä piha johtaa ajatukset Gadolinin — Kjöllersfeltin puutarhaan.

Rohkeat ostaja oli panimomestari Pehr Daniel Lundberg. Ruotsissa 1792 syntynyt ja sieltä Suomeen 1808 muuttanut mies, joka vuonna 1815 oli asettunut asumaan Luostinkortteliin noin 161. Siinä ennen hän lienee vaellellut vapaana kisaalinnasta paikasta toiseen tekemällä tällä keinelläkään menemistänsä ja tulemistaan. Oliko hän ollut työssä Kjöllerfeltin panimossa, jota hän asiarkin käytti, kun osti tuosta oikasta mylön, josta hän joka tapauksessa osti myös panimo-oikeudet Kjöllerfeltilta.

Kaupassa Pehr Daniel Lundberg sai haltuunsa yksikerroksisen puurakennuksen, jossa oli etinen ja kolme huonetta, nelihuoneisen kivirakennuksen – tähän oli sijoitettu panimo ja polttimo – sekä navetan, tallin, tupakankeuhkuvuonon, huoneiden suuren ja kaksi pientä, yh-

huoneella. Kahkehusten mukana
ostajalle irtalaitinto panimo- ja
nanpolttovälineineen, viljain-
laimein, eläimet, jopa valmis olutkin. Puu-
tarhassa oli 300 omenapuuta. Kaksi
kirsikkaputaa ja marjapensaita.
Kestä tästä Lundberg maksoi 6 500
hoorupelaa, josta hän pystyi suo-
rittamaan yhteisellä 2 500 luon jää-
mistä. Se eläksi. Vain vakuudekseen
Kjellerfelt sai kiinnityksen juuri myy-
mänsä talon. Todellisuudessa hin-
ta oli paljon mainittua korkeampi.
Sillä apteekari oli aikoinaan kiin-
nittänyt talonsa sekä professori Ga-
dolinille 2700 ruupan velasta että
akatemian rahastolle, jolta hän
myös oli saanut monen tuhannen
ruupan luoton. Velat siirtyivät kiin-
teistön mukana panimomestari
Lundbergin huoleksi. Ostajassaan

NOTIFICATIONER.

Auctioneer:

Følgelig med Creditkørens uti Wengagers N. D. Lundbergs afslutnings af første besigt. Sommer bemalte Lundbergs her i Saden under No 161 a Klædeskæben beligene fæstet, Gæstet i Saden, med den befættede Hens og trædsbøggader, at medelst a Kæften omstændet offentlig vore i Saden Mængden den 30 September, kl. 11 i m., til den højligsbudne Kæftens og vore i Saden, hvilket til byude sefæltenters og vederbørlige inderingskørens underskæftede Lundbergs. Vid samme tilfælde utvilsomt temmelig for Cæterusmodens rådning naar Grænsingsbøgger same ams Søpperfæltet, hængende for Wengager. No 162s Nutiensfæltare den 30 Juli 1866.

Carl Pfeiffer.

Sör Wengören N. O. Lundbergs Concursmasökas räkning förklädd den 21. inemne. September. M. 11. 4. m., medelt offentlig Auction å det så kallade Gårteinen, en Elgslunda Wägnämsnäsåker; hvilken alla dagat före auctionen af bygade fegare hos möhans Curator, Hr. Hrn. Kinnelin, kan beses. Besöket utbrändes med som tillfälle ett partie Potatoes, Hwistaf, Appelen, Myrtertr., Möbster, samt flere andra frukter och vegetier, afwenom en Mangel, en Wattenfärd, en Kådelåda, de värre Tungor, Stolpar, Bänkar och Träddagsgrator, m. m.; hwarem all bygade besökstare härmed underbärats. Åbo Stads Auctionskammare den 11. September 1826. Carl Mörten.

Carl Mefferton.

Ilmoitus Lundbergin omaisuuden huutokaupasta Åbo Tidningenissä 23. 9. 1828.

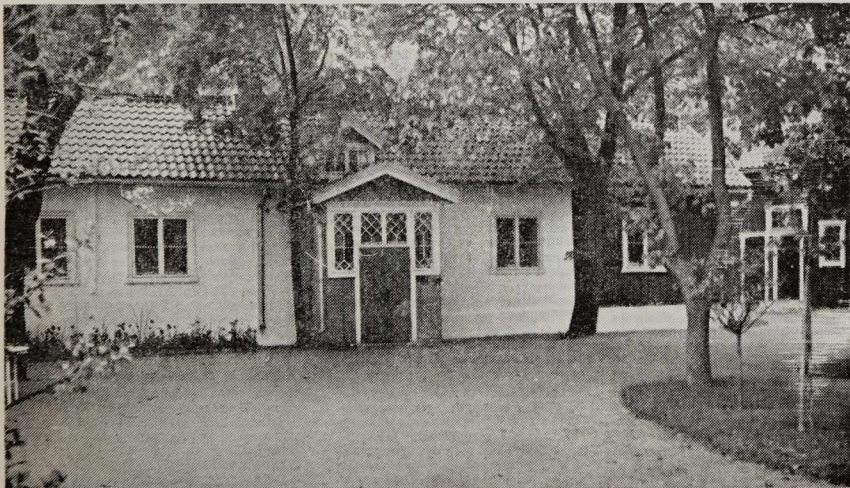
I morgen den 10 Junii doppes Märkshofstretse i Surstads till Kållerhöden, knäppt under sommaren feruvas med friska och afkomplindning utom andra Hofseidshierster. Heltallnär till Högskolans afkomplindning emottogs, och fullt prorsierat samt rognaghet dermed ioffrings. I afkomplindning af Stadens Respective Anmännare som önska, men annu icke fuserbierat till Wömenade i Reisgärden, behogade på skället till andra förs till erbållande af Willet. Om råderlesten tillader uppsäres Wiff till e. m. isfrån till 6 till 9.

Lundberg ilmoittaa 9. 6. 1824 Åbo Tidningenissä avaavansa ravintolan seuraavana päivänä.

le, olisi ravintolakin tarpeen. Sieltä kävijät saisivat ruokaa ja viivokkeitta. Ravintola olisi avoinna vain kesäaikana. Anomus herätti maistraatissa keskustelua. Osa jäsenistä katsoi Turussa olevan tarpeeksi ravintoloita ennestäänkin. Lupa kuitenkin myönnettiin, ja kesäkuussa 1824 Lundberg avasi ravintolan puutarhansa kolmihuoneisessa puurakennuksessa.

Kieittäessään puutarhaansa eräaksi kaupungin kauneimmista panimomestaremmen ei liene suuresti liioitellut. Professori Gadolin nimettiin kirjoittaneena kesällä 1824 Abot Tidingnissa ja moitti Turun seutua kovin rumaksi. Turussa ei ollut mieltyvästä virkistyspaikkoja. Ruissalo, Kataariinan laakso ja Kupittaa olivat ainoat oikeukset kaupungin ulkopuolella. Itse kaupungissa ei vain Suurituon, jossa Gadolinin mielestä oli mahdollista viettää todella miellyttävää ja virkistävää hetkiä. Ehkäpä professorin suopeaan ja kiittävänsä arvosteluun vaikutti osaltaan sekin, että hän itse oli ollut luomassa kiitämäänsä puutarhaa.

Nuori panimomestari oli uskaltanut ostamaan tulen turmeleman kiinteistön, jota räsittivät suuret veat, joten valkeuksia tuli heti alkuun. Tulen turmelema talo vaati varoja, ja kun rahaa ei ollut, oli koetettava saada velkaa lisää. Lundberg anoi ja sai Suomen Keisarilliselta Pankilta 1200 ruplan lainan. Takaajiksi hän oli saanut kihlakunnanluottamari ja raatimies Jonas Lars Ponteliuksen, professori Israel Hyvässein ja kellarimestari J. G. Hedenströmin, jotka sitten saivat kalliisti maksaa avulajisuudestaan.

O nnetar ei näyttänyt suosivan Suruttoman puutarhaa ja sen yrittäilejä omistajaa. Syksyllä 1824 olivat sääolosuhteet erittäin huonot. Lumi ja pakkanen tulivat niin aikaisin, että puutarhan saato tuhoutui. Isäntä itse sairastui pahaan kelta-tautiin ja joutui vuoteen omaksi pa-rin kuukauden ajaksi. Tänä aikana vieraili kaupunginvouti Fontén, en-nalkolta mitään ilmoittamatta Luos-tarin korttelin talossa ja takavarikoi juuri parhaana keittoaikana viina-pannun, talon ainoan varman tulo-lähteen. Kaupunginvoudin mielestä pannu oli liian suuri ja lainvastai-nen, joten hän aikoi vaatia syytteen nostamista laittonaan pannun omis-tajaa vastaan. Kun Fontén tunkeui-tui taloon ja ryhtyi repimään kiinni muurattua pannaia irtti, oli Lund-bergin kirjanpitäjä suuttunut isän-tänsä puolesta niin, että lukitsi oma-nlaisen virkamiehen panunneen keittokuuhoonessa. Kun asiaa raas-tuvanoikeudessa käsiteltiin, Fontén vaati ankaraa rangaistusta lukitse-misesta sekä apulaiselle että isän-nälle, vaikka tämä lääkärintodistuk-sen mukaan oli keltatautiin ja voimaton ryhtymään kostotoimiin.

Riidalanlainen viinapannu mittaiti raastuvanoikeuden toimesta virallise-sti ja todettiin, että se oli aivan laillinen. Tieto ei johduttanut omis-tajaa, sillä hänelle oli aiheutettu turhaa taloudellista tappiota. Pehr Daniel Lundberg arvioi menettä-neensä päivittäin 12 riikintalaria pelkastaan siksi, ettei voinut keit-tää. Lisäksi hänen viinankelitoon varaamansa 180 riikintalarin arvo-nen perunavarasto meni hukkaan. Eivätkä pannun takaisinasettamise-ta aiheutuvat kustannuksetkaan tun-tuneet aivan mitättömillä. Lundberg vaati oikeudessa Fonténille rangais-tusta kotirauhasta rikkomisesta, mutta ikänsä vuoksi tämä oli panimome-starin mielestä vapautettava raippa-rangaistuksesta, vaikka hänellä ei olisikaan varaa sakkojen maksami-seen. Lundberg halusi nähtävästi korostaa armeliaisuuttaan vastusta-jaansa kohtaan, mutta tämä ei an-tanut periksi. Vaikka pannu oli mi-tattu ja havaittu lailliseksi ja raas-tuvanoikeus helmikuussa 1825 tuo-minn sen takaisin asetteltavaksi ja Fonténin korvauksiin ja sakkoihin, tämä valitti itsepäisesti vielä hovio-ikeuteen. On luonnollista, ettei ho-vioikeus vasta kesällä 1826 antama-san päätöksessä muuttanut raas-tuvanoikeuden tuomiota.

Hovioikeuden päätöksellä ei enää ollut merkitystä Pehr Daniel Lund-bergin taloudellisen ajaminen kanna-tella, sillä apulinen romahdus oli jo tapahtunut. Saman- aikaisesti kun viinapannun takava-rikkoo puitiin oikeudessa, oli toinen- kin oikeusjuttu ollut esillä panimo-mestaria vastaan. Tukholmalainen kauppias Peyron peri näet Lund-bergilta maksamatta jääneitä lasku-ja oikeusteitse. Kesäkuussa 1825 hovioikeus määräsi panimomestarin omaisuuden takavarikoidtavaksi ja pakkohuutokaupattavaksi velan suo-rittamiseksi.

U lospääsyä onnettomasta tilan-teesta ei enää ollut. Raastuvan-oikeudelle syyskuussa 1825 jättä-mässään kirjeessä Lundberg anoo omaisuutensa asettamista konkurssiin. Hän selittää olevansa hyvin on-neton siksi, että oli joutunut ylitse-pääsemättömään ahinkoon aivan ilman omaa syytään. Huonot sää ja sairaus eivät olleetkaan hänen it-sensä aiheuttamia, ja viinapannun takavarikoin oli aivan aiheeton. Mutta hän lieene ollut liian rohkea ja luottanut liiaksi hyvään onneen uskaltautuessaan ostamaan loppuun saakka velkaantuneen ja vielä tulen turmeleman kiinteistön. Kun velat olivat suuret ja tuloja ei ollut, eivät ahkera työ ja taloudellisuus yksin parantaneet tilannetta. Lundberg to- sin sanoo taloudenhoitonsa olleen niin säästäväistä ja tarkkaa, ettei kenelläkään ollut mahdollisuksia pienentää menoihin kuin hänen ta-loudessaan.

Konkurssiin asetetun omaisuuden arvo oli 21 449 ruplaa, mutta velat nousivat 31 251 ruplaan. Panimo-mestari ei ollut pystynyt maksamaan edes verojaan, vaan rästäissä oli pa-loviinan polttomaksuja, palovahdin-maksuja, majourusrahajoja ja maan-teiden ylläpitoon kannettuja maku-ja yhteensä 190 ruplaa. Keisarilli-selta Suomen Pankilla saatu laina oli jäänyt maksamatta, jolloin takaa-jat saivat suorittaa sen omista va-roistaan. Kjöllereffelliltä siirryneet mo-nat tuhanneen ruplan tuotot olivat yhä suorittamatta samoin kuin lo-puosa talon hinnasta. Kun apteek-kar Kjöllereffelt oli kiinnittänyt aikoi-naan kaiken kiinteän omaisuuden, joutui Lundberg vaikeuksissaan tur-vautumaan irtaimistoihinsa, jota hän oli pantannut esim. Akatemialle 40 ruplan vastineeksi. Kauppias Kinge-linille Suruttoman omistaja oli vel-kaa 700 ruplaa maksamatta jääneis-tä ostoksistaan. Apteekkari Kjöllereffellillä oli saamista 20 tynnyriä ruis-ta, kuusi hopeista teelusikkaa ja ho-peinen liemikauha. Ne oli aikoinaan vain lainattu, mutta jääneet palaut-tamatta. Notaari Gustaf Ståhl-handskelta vuokratusta asunnosta oli vuokra jäänyt maksamatta. Lund-berg oli pantannut jopa viinapannu-sa, vaikka siitä paras/aikaa käy-ttiin oikeutta eikä hän voinut olla varma, että hän saisi sen takaisin. Talonkasteleke panimomestariille talonkaupassa kytynyttä velkoja ja nyt konkurssissa vääditetty saata-via, huomaa, ettei hän ollut velko-jaan yhtään lyhentänyt, vaan päin-vastoin velkaa oli tullut runsaasti lisää.

Siitä, ettei itse ollut omaa onnet-tomuttaan aiheuttanut, Lundberg oli täysin vakuuttunut. Niin hän pyy-si raastuvanoikeudelta, ettei häntä tuomittaisi ankarimpien konkurssi-lakien mukaan ja ettei hänen kon-kurssin jälkeen mahdollisesti hanki-mallaan omaisuudella tarvitsisi enää korvata maksamatta jääneitä velkoja, kuten sen ajan laki vaati.

T asan vuoden kuluttua ensimmäi-sestä pakkohuutokaupasta eli 1826 kesän ja syksyn kuluessa Lund-bergin koko omaisuus myytiin pak-

kohuutokaupalla. Konkurssi oli he-rättänyt huomiota kaupungissa, ja varsinainen kiinteistöjen huutokauppa, joka pidettiin 25. 9. 1826, oli koon-nut runsaasti ulteleita asukkaita to-distajakseen. Puutarhan osti jälleen professori Gadolin, talon entinen omistaja 13 500 ruplalla. Kaiken kaikkiaan saatiin huutokaupasta 14 100 ruplaa, mutta ei ole ihme, että vyyttömättömät velkojat valittivat raastuvanoikeuden joulukuussa 1827 julistamasta tuomiosta vielä hovioi-keuteen, jossa riita päättyi vasta kesällä 1828.

Pehr Daniel Lundberg ei itse eh-tinyt nähdä konkurssioikeudenkäyn-nin päättymistä. Hän oli muuttanut Suruttomasta heti syksyllä 1825 Luostarin korttelin n:oon 12 kello-seppämestari Gustaf Robert Syl-vanderin taloon. Siellä hän kuoli keuhkotautiin jo 19. 11. 1927 vain 35 vuotiaana. Herää helposti kysymys, oliko hän ollut sairallinaan koko ikänsä, jolloin sairaudet olisivat vai-keuttaneet hänen työtään. Saman- aikaisesti vastoinkaikymiset ja huolet taas olivat huonontaneet hänet ter-veyttään. Panimomestari olisi ollut ulospääsemättömässä kierreessä. Sitä, miten asia todellisuudessa oli ja mitä Lundbergin kohtaloon todel-la kätketty, on vaikea sanoa asia-kirjalähteiden vähäisyyden vuoksi. Mutta harvojenkin todistusten pe-rusteella uskaltaa sanoa, että hän-ellä oli rohkeutta ja yrittämisen halua jopa niin, että hän suosituisia oloissa olisi onnistunut todella hy-vin. Nyt hänellä ei ollut tarpeeksi pääomaa selvitteäkseen alkuvaikeu-sista. Niin romahdus tuli liian no-peasti. Puutarha oli vasta saatu kun-toon ja ravintola ollut avoinna vas-ta yhden kesän, joten voitoista ja velkojen lyhennyksistä ei voinut olla puhuttakaan.

P ehr Daniel Lundbergin talouden-hoitajana ja "elämäntoverina" Suruttomassa oli Lovisa Almgren, joka vuoden 1820 tienoilla muutti Ruotsista Lundbergin taloudenhoita-jaksi. Silloin hänestä on tehty ainoa merkintä rippikirjaan. Myöhemmistä vaiheistaan samoin kuin syntymä-ajastaan ja -paikastaan Lovisa ei ole kirkkoherranvirastoon ilmoittanut. Pehr Daniel ja Lovisa näyttävät pe-rustaneen Suruttomaa yhteisen ko-din, vaikka eivät koskaan solmineet-kaan avioliittoa. Heillä oli kolme lasta, vuonna 1824 syntynyt Lovisa Bernhardina, 1825 Georg ja 1828 isän kuoleman jälkeen syntynyt poi-ka, jonka nimeä ei mainita rippikir-joissa. Erikoisten olosuhteiden vuoksi panimomestari ja hänen "vaimonsa" eivät luultavasti nähneet aiheellisesti ilmoittaa kirkonkirjoi-hin lastensa syntymästä, sillä heitä ei ole merkitty Turun syntneiden luetteloihin, vaikka laki niin vaati.

Lundbergin taloudelliset vaikeu-det koettelivat ankarasti Lovisaakin. Kun elettiin yhteisessä taloudessa, olivat tavaratkin yhteisiä, mikä ro-mahduksen tulleissa koitui Lovisan-kin tappioksi. Lundbergin tavaroita ulosmittaavissa olivat hänen tava-ransa luonnollisesti menneet hukkan-n, sillä hän ei ollut huomannut

niitä ajoissa erottaa. Tarmokas ta-loudenhoitajatar ei tapahtunutta hy-väksynyt, vaan vaati oikeudessa ta-varoitaa takaisin. Hän luetteli tar-kasti kaikki pöydät ja tuolit, padat ja pannut, jotka kuuluivat hänelle. Kun oikeus vaati todistajia, karva-rikkisillä Johan Palinin vaimo He-lena Stenlund ilmoitti tulleensa Lo-visan kanssa samalla laivalla Ruot-sista. Silloin kaikki riidanalaiset ta-varat olivat olleet Lovisan mukana. Kun oikeudessa immeteltiin, miten Helena voi muistaa monen vuoden takaisia asioita niin varmasti, ei hän osannut selittää. Joka tapauksessa hän oli asiasta aivan varma. Oikeus lieene uskonut todistuksen, sillä ta-varat annettiin takaisin. Lovisa ei aikunut kärsiä muutakaan taloude-llista tappiota konkurssissa. Hän va-ti konkurssipöytästä 15 vuoden mak-samatta jääneitä palkkoja yhteensä 150 riikintalaria.

V älittömästi "miehensä" kuole-man jälkeen Lovisa Almgren anoo maistraatilta lupaa saada jat-kaa tämän aloittamaa ravintolaliiket-tä. Jo Lundbergin eläessä ravintola oli ollut kokonaan Lovisan hoidos-sa. Ja olihan hän Lundbergin kol-menen alakäisen lapsen äiti ja ainoa huoltaja. Kun oli valittu käsitys, että Turussa oli liikaa ravintoloita, keisari oli ilmoittanut haluavansa itse tutkia kaikki näiden liikkeiden pitämistä koskevat anomukset. Niin Lovisa toukokuussa 1828 sai lupan-sa aina keisarilta asti.

Ravintolanto ei ottanut Lovisalta luonnistukse. Vuonna 1848 lop-pui vohdin viranomaisten kärsiväl-lisyys. Poliisilaitos ehdotti maistraa-tille, että Lovisa kieltäisiin ra-vintolanto-oikeus, koska hän mo-nene vuoteen ei taloudellisten vai-keuksiensa vuoksi ollut kennyt lii-keittään hoitamaan, vaan se oli ollut milloin kenenkään hoidossa. Samana vuonna hän kyllä oli ilmoittanut, että hän avaisi liikkeen jälleen, mi-käli kauppias Jphan Mannerström antaisi hänelle tarvittavat tilat. Ete-läkorttelin n:sta 50 ja mikäli tämä muutenkin auttaisi häntä taloudelli-sesti. Maistraatti ei voinut hyväksyä älläistä riittäväksi takeeksi. Kun ra-vintolassa silloin tällöin oli tapahtu-nut pientä läiottumuttua, päätettiin toukokuussa 1848 Lovisa Almgreni-tä peruttaa ravintolalupa.

Taloudellisten vaikeuksien ja eh-käpä hieman levottoman luonteensa-kin vuoksi Lovisa ei pystynyt hanki-maan itselleen pysyvästä kotia, vaan muutteli alinomaa paikasta to-iseen. Lapsetkin joutuivat lähtemään omille teilleen heti, kun kymmenä ky-kenivät. Vuonna 1834 Lovisalle oli syntynyt vielä neljäkäs lapsi, poika. Pojan isää ei mainita kirkonkirjois-sa, vaikka tämä muuten on ainoa Lovisan lapsista, joka on merkitty Turun syntneiden luetteloihin.

Menettyään ravintolon Pehr Da-niel Lundbergin entinen talouden-hoitajatar ja Suruttoman "emäntä" ei enää viihtynyt Turussa. Viimeinen merkintä henkirikissa on hänestä vuonna 1850. Sen jälkeen hänen jäl-kiään on mahdolltona seurata, sil-lä lähtiessään hän ei ole ottanut muut-

Paimen-Villen tie "vallankumoukseen"

- Kondrad Lehtimäestä -

V anhan työväenliikkeemme kau-nokirjallisuutta koskevassa tut-kimuksessaan "Joukkosydän" (ilm. v. 1966) R. Palmgren laskee Konrad Lehtimäen aivan korkeimpiin oman lajinsa kirjallijaryhmän huip-puihin. Lehtimäki oli syntään Vah-dolta ja oli torpparipoika. Kun hän oli 9-vuotias, hän koki tuolloin niin tavallisen torpparihäätötapaoksen omakohtaisesti, joskin tutkimus on osoittanut, että häädön synnä oli Lehtimäen isän yksityiselämässä sattunut rikkomus. Isä oli kylläkin tunnettu oikeamieliseksi mieheksi. Häätö merkitsi tulevalle kirjallijalle joutumista paimeneksi ja renkipo-jaksi ja hänen koulutiensä supistu-mista kiertokouluun. Kun perhe vuonna 1897, siis vähän ennen työ-väenliikkeen syntyä ja mm. Tu-ro-n Päivälehdien edeltäjän, Länsi-Suomen Työmiehen julkiluvuutta, siirtyi Maariaan, 14-vuotias Konrad

Konrad Lehtimäki

tokirjaa eikä liioin ilmoittanut, min-ne aikoi muuttaa. Hän ei lähties-sään enää ollut kovin nuoriakaan, vaan jo 50 vuoden tienoilla. Parhaat vuotensa hän näin oli viettänyt Ru-tussa. Lapset noudattivat nähtävästi tiäntä esimerkkiä. Heitä ei ole asiakirjoissa mitään todisteita. Pehr Daniel Lundbergin ja Lovisa Alm-grenin, kahden vähäisen onnensti-jän, tarina Turussa oli päättynyt.

asetui Turkuun. On muistettava, että Turku oli tuohon aikaan työ-väenliikkeemme keskuspaikkoja, koska mm. tri N. R. af Ursin toimi täällä. Lehtimäki ei kuitenkaan tässä vaiheessa vielä jäänyt pysyvästi Tur-kuun, vaan siirtyi suurempana Hel-sinkiin. Siellä hän ammattipiop-ti-jen ohella sivisti itseään palavalla innolla. Toisaalta hän ei unohtanut myöskään ruumiin kulttuuria: urhei-lua.

Vaikka siis Helsinki muodostui Lehtimäen varsinaiseksi aikuistumis-ympäristöksi, ei pidetä mahdolltoma-na, että sosialismin ihanne juurtui hänen jo Turun ajoilta. Toisaalta hänen näköalansa avartui myös ul-komaan oleskelulla, työssä Englan-nissa ja Saksassa, miltä seikkailu-pitoiselta matkalta hän tuli takaisin, kertoman mukaan, kävelen Ruotsin kautta. Suoritus sekii. Turkuun Lehti-mäki palasi vuoden 1902 tienoilla, juuri sortovuosien keskelle. Hänestä tuli rautatieläinen ja hän vaikiuti perustan perhekin. Mukaan me-no poliittikkaan ja vaalitointintaan johti hänet sitten Viipuriin. Siellä v. 1907 alkoi tiivis ja tulinen puhuja-toiminta. Kirjoitelmissaan hän käytti nimerkkiä "Paimen-Ville". Hän oli vakava luonne, eikä kynä oikein tai-punut pakinointiin. Ajatuksen sy-vyyttä ei sen sijaan puuttunut.

"Työ"-lehden julkaisemat kirjoi-telmat olivat tie kaunokirjailisenkin ilmaisuun piiriin. Eräitten vastoinka-ymisten jälkeen (keuhkotauti ym.) Lehtimäki saavutti ulkoista menes-tystä tullessaan v. 1911 valituksi eduskuntaan vain 28 vuoden iässä.

P oliittiselle uralle ajatuminen v. 1911 ratkaisi lopullisesti Lehti-mäen asuinpaikan valinnan: hänestä tuli pysyvästi turkulainen.

Lehtimäen terveyden romahtami-nen keväällä 1908, mikä hän koki tilapäisesti suorastaan katastrofiksi, on katsottu tärkeimmäksi kaunokir-jallisen toiminnan pontimeksi. Tämä näky jo siitä, että hänestä tuli ta-

vallaan aika synkkäsävyinen kirjailija: kärsimyksen, kauhun ja kuoleman heijastaja. Toisaalta koko hänen kasvukautensa ilmiapiiriksi on ollut uhkaava, niin perheen kuin isänmaan puutteissa. Hänen esikoisteoksensa oli vuonna 1910 Viipurissa ilmestynyt "Rotkoissa". Kansilehden symbolit olivat hätkähdyttävät, sillä kannessa oli kuulun pohjalla lauranko, kun taas kallion kielekkeellä vaani korppikotka. Se edusti linjaa, jonka oli pannut alulle Kaarlo Kramsu. Esikoisteoksen eräässä novellissa oli persoonallista aineesta, kuten keuhkotautien sairastuneen miehen tilintekoa, mutta siinä oli myös voimakas kapitalismin ja sodan vastainen sanoma. Köyhien oli luotava uusi yhteiskunta. Uskontoon Lehtimäki ei voinut tunnustautua. Elämää johti "sokea sattuma".

E sikoiskoelmaan väkevin anti on nähty novellissa "Marttyyrit", jossa on kuvattu tunnetun Viaporin kapinan osallistujien teloitamista 11. 8. 1906. Tämä oli mullistavan suurlakon ajan jälkiseisäilyä. Se, että Lehtimäki joutui varsin lähelle vallankumouksen aatemaailmaa, selittyi osin routavuosien aktivistiliikkeen viehätysvoimasta, osin yhteyksistä venäläisiin: paikolaisiin ja kirjallisiin esikuvii. Huolimatta väkevästä hehkusta "Rotkoissa" ei tehnyt Lehtimäestä vielä tunnettua kirjailijaa. Menestys ja läpimurto tuli murhenäytelmä "Spartacusen" myötä v. 1914. Näytelmä käsitteli Rooman ajan orjakapinaa. Lehtimäki heijasteli siinä työväenliikkeen tuntoja monasti toivottomalta näyttäneen kehityksen keskellä. Ursin kiitti Lehtimäkeä näytelmän johdosta ja katsoi sen perustuvan myös historiallisiin tosiasioihin. Sen ensi esitys oli Tampereen Työväen Teatterissa ja se otettiin vastaan lämpimästi. Näytelmää esitettiin sitten jopa Amerikkassakin.

E duskunnassa Lehtimäki esiintyi kiikkeänä puhujana ja puhemies oli joskus häntä hillittäväkin. Toisaalta kirjalliset työt vieroittivat häntä työväenliikkeestä ja hän sai osakseen sillä taholla jo vastustustaikin. Vuosi 1916 ja sosialistien vaaliolitto herättivät uudelleen Lehtimäen poliittisenkin harrastuksen ja toivon. Tämä oli tausta vuonna 1917 syntyneelle kirjalle "Ylös helvetistä". Kun toisaalta tsarismiin painekin kasvoi, Lehtimäki siirtyi uudelleen maan rajojen ulkopuolelle, Ruotsin

kautta Amerikkaan asti. Maaliskuun vallankumouksen aikana vuonna 1917 hän oli kuitenkin jälleen eduskunnassa. Kirjallinen tuotteliaisuus oli maailmansodan aikana Lehtimäen osalta vilkasta. Erityisen paljon tuli novelleja julkisuuteen. Toisaalta tuli uusia näytelmiäkin. Novellien joukossa "Joulu" oli erittäin merkittävä ja sitä on pidetty vanhan työväenliikkeen sodanvastaisuuden merkittävimpänä ilmentymänä. Siinä kuvattiin mm.: "He näyttivät olevan aivan samanlaisia kuin mekin: laiholla, partaisia, räpäyisiä... Ja minä luulen, että meidät valitsi sama tunne: me tunsimme kaikki olevamme ihmisiä". Novellin kertojta tarttuu liikutuneena vihollissotilaan käteen ja toteaa, että tämä on saman alan työmies kuin hänkin.

"Ylös helvetistä" oli kuitenkin kirjailijan pääteos. Siinä kirjailija ylti parhaimpaansa ja yritti symvimmälle. Lukijollekin se muodostui läheisimmäksi, sen painosmäärä nousi kuuteen. Lehtimäen katsottiin nousseen jopa maailmankirjallisuuteen. Lähin vastine oli Maiju Lassilan Harhama-romaanin. Kirjassaan Lehtimäki hahmotti näkyvän Euroopan tulevaisuudesta. Viimeisessä osassa "Ylös helvetistä" kuvattiin kansainvälistä rauhanvoimien jättäläiskokousta 35.000 hengen kokouksessa. Edustajina oli rauhanvoimia kaikkialta Euroopasta. Lopussa kokouksen puheenjohtaja toteaa, miten sosialismi oli etappi kohti ihmiskunnan suurta kehitystä: ihmiskunnan aamua, ylösnousua helvetistä. Päälinja kehityksessä oli Euroopan Yhdysvallat — Maailman Yhdysvallat — Yhtynyt Ihmiskunta. On todettu, että Lehtimäen ennakoiva näkemys hirvittävästä välivaiheesta toteutui historiamin 30- ja 40-luvun tapahtumissa. Työväenliikkeen joutui tuolloin todella sotilasväkivaltajärjestelmän uhkaamaksi.

V uosi 1917 kuitenkin vei Lehtimäen ja työväenliikkeen tiet aluksi erilleen. Kun jyrkkä suunta pääsi voitolle, Lehtimäki pysyi sivussa ja väitetään, että hän olisi jopa puhunut aseellista toimintaa vastaan, koska aavisti saksalaisten väliintulon tapahtuvaksi. Kuitenkin hänkin lähti lopulta rintamalle mukaan vuonna 1918. Hän oli eräänlaisena sotakirjeenvaihtajana. Nähtykseen sitten vangittiin, mutta Kirjailijaliitto vaikutti hänen vapauttamiseensa. Hän sai myös jälkeen päin hyvitystä yhteiskunnan taholta, kuten

TARINAA menneen ajan turkulaisista

Mannisen kahvilassa kokoontui ensimmäisen maailmansodan aikoihin muun muassa eräs liikemiesjoukko aamupaivakahville, vaikka oli siellä vilkasta muinkin aikoina. Raffu lukeutui talon kantavieraisiin. Eräänä kevään soihjusena kelirikkopäivänä komeli Raffu upouusissa herrasmiespaippaisa esitellen niiden kaikinpuoleista etevyyttä läsnäoleville. Kun hyvästä saappaista niinkuin muistakin tavaroista oli kova pula, niin eräs kavereista rupesi ajattelemaan ostoa, mutta olisi halunnut korkeasta hinnasta alennusta. Mutta Raffu ei hellittänyt hintaa ollenkaan. Kun kaverin kuitenkin teki mieli näitä loistosappaista, niin hän lupasi maksaa vaaditun hinnan, jos Raffu antaisi saappaat heti jalaan. Arveli tietenkin ettei toinen sukkasillaan lähde rapaisille kaduille. "Lyö rahat pöytäan, niin saappaat ovat sinun", lausauti Raffu ja riisui saappaansa. Kaveria jo vähän harmitti, kun joutui maksamaan ylen kovan hinnan, mutta kauppa kun kauppa. Kun seurue alkoi poistua kahvilasta, niin poistui Raffukin, mutta kumartui sitä ennen ottamaan tuolinsa alla olevasta perikeräöröst toiset saappaat jalkoihinsa.

Tämä alituihen keppostentekijä ja turkulainen veikkuja tunnettiin vuodelta sotilasväkivaltajärjestelmän uhkaamaksi.

★

Eräänä iltana poikkesin hyvän ystäväni maanmittari-insinööri Selim Mäkelän asuntoon Maalaistentalos-

kirjailijaeläkkeen. Osa hänen 60-osaista "Taistelija"-romaaniaan tuhoutui tässä vaiheessa. Hän ei koskaan pystynyt terveytensä ratkaisevasti heikennyttyä viemään suuryritystä perille.

Olavi Koivisto

sa. Hänellä oli hallussaan entinen Hankkijan konttorihuoneisto, minkä oli sisustanut asunnokseen aivan erikoisen omaperäisesti ja hyvin kodikkaaksikin. Ilta kului mukavasti teetarjoilun ja tarinoiden merkeissä. Sillä miehellä riitti aina jutunjuurta loputtomasti. Jo kuullussa jutussakin oli vivahde-eroja, eikä sisältö kuitenkaan luiskahtanut vääriin uumiin. — Komealla barytonäänäänään hän lauleli välipaloiksi teekkarirymin laulua.

Kuten sanotti, ilta kului hupaisasti ja poislohta töhdehdsäin satuiin katsomaan vireeseen huoneeseen. Siellä oli seinällä kummallinen rykelmä kuvia ja pikkuseisäilyä. Siinä oli ylinä Lupaan vaakuna sinimustaväreinen ikäänkuin kaiken kruununa. Tämän alla oli jostain kuvalehdessä leikattu hyväle paperille painettu frakkipukuinen hienon herrasmiehen kookas kuva. Tämän alla oli pienoinen kupera puolen litran vetoinen peltikanisteri n.s. "taskumatti". Sen alapuolella oli ylinä olevan kuvan kokoinen slänpääte esittävä värikuva. Kun minä hölmistyneenä kysyin, mitä kaikki tämä oikein esittää, sanoi M. vaakanatieteen tunte-mustani perin heikkosi, sillä esittää hän tämä aivan selvästi kolmea Suomen presidenttiä. Siinä on ylinä Lauri Kristian Relander, sitten Plootuvuori (= Ståhlberg) ja alimpana Sivuvinhuu. Aikani imetellyäni hän sanoi vielä että kyllä sen muullakin tavalla voi selittää. Sillä onhan aivan selvää, että jos herrasmies juo kanisterin pirtua, niin siitä tulee sika.

★

Tohtori Martti Kangasniemi oli hyvin pidetty silmä- ja yleislääkäri, joka kuoli verrattain nuorena. Hänellä oli paljon potilaita. Varattomina hän saattoi hoidella ilman palkkiotakin. Hänen isällään oli tunnettu kello-sepänliike, jossa Marttiin jo nuorena ja opiskeluaikoinaan joutui työskentelemään. Myöhemmin perusti hän oman optillisen liikkeen, jossa oman praktiikkansa ohella toimi utterestasi.

Viime sotien aikana oli kova pula silmälaseista, niinkuin kaikesta muustakin. Erästä toisesta turkulaisesta liikkeestä olin jo toista vuotta odotellut uusia lasjani, mikä olivat jonkinverran normaaleista mitoista poikkeavasti. Kun joissakin toisissa asioissa poikkesin Kangas-

Jatkuu sivulla 23.

Turku-seura, Åbo-samfundet r.y:n toimintakertomus vuodelta 1968

Yleistä

Vuosi 1968 on ollut Turku-seuran 11. toimintavuosi. Tämä vuosi on seuran työssä avannut uuden vuosikymmenen ja samalla yhä uusia työnäkymiä. Merkittävien saavutusten koko seuran historiassa on ollut toimintavuonna aloitettu julkaisusarja "Turku-seuran julkaisuja", jonka ensimmäinen numero oli turkulaisheinen kaskukirja "Klaari o sano foriäjä". Muuten on toimintavuosi mennyt perinteellisissä merkeissä Turku-seuran järjestäessä ne tilaisuudet, jotka jo ovat seuran toiminnassa saaneet lähes vakiintuneet muodot. Turku-seuran hallitus on pyrkinyt seuraamaan kaupungin ja sen asukkaiden tertiä ja toimia ja tarpeen mukaan tehnyt ehdotuksia ja aloitteita erilaisissa asioissa.

Turku-seura on ollut mukana kuten aikaisemminkin Turun-päivän järjestelyissä asettamalla kolme jäsentä Turun päivän toimikuntaan. Toimintavuonna 1968 Turku-seuran asettamat toimikunnan jäsenet olivat johtaja Ulf Berggren, ekonomi A. O. Jokinen ja assessori Erkki Vuori. Turun-päivän teema oli Turku — meren kaupunki, Turun-päivän huomattavin tapahtuma oli Turun sataman uuden toimitalon vihkiminen. Turku-seura antaa suuren arvon sille, että Turun kaupunki antaa Turku-seuran nimeltä edustajansa Turun-päivän toimikuntaan.

Seuran hallitus ja jaostot

Hallitus: Puheenjohtajana on ollut arkkipiispa Olli Kestilä, varapuheenjohtajina dosentti C. J. Gardberg ja säästöpankin toimitusjohtaja Eero Numerla. Hallituksen jäseninä on erovuorossa vuosittain kolmanes. Vuonna 1968 oli erovuorossa hallituksen ryhmä I, johon kuuluivat toimitusjohtaja A. O. Jokinen, toimitaja Eino Lehtinen, konsuli B. K. J. Päivänsalo, hoviokoukseenneuvos Olavi Santalahti, ja assessori Erkki Vuori. Kevätkokouksessa konsuli Päivänsalon tilalle valittiin toimitaja Meta Torvalds ja muut erovuorossa olleet valittiin uudelleen. Vuonna 1969 on erovuorossa ryhmä II, jonka jäseninä ovat kunnalliseineuvos Johannes Koikkalainen, opettaja Helmi Lehtonen, hammaslääkäri Helmi Silvola-Manérus, toimitaja Arvo Suominen sekä hankintapäällikkö Paavo Suominen. Ryhmän III jäsenet ovat filmaist. Margareta Jokinen, apulaiskaupunginjohtaja Lauri Orell, apulaiskaupunginjohtaja Uuli Palla, professori Toivo T. Rinne sekä kauppias Viljo Vanne.

Toiminnanjohtajana ja Suomen Turku-lehden taloudenhoitajana on koko toimintavuoden ollut hum.kand. Risto Laine. Turku-seuran ruotsinkielisenä sihteerinä on toiminut tohtori C. J. Gardberg.

Työjaosto: Työjaoston ovat muodostaneet puheenjohtaja ja kädeltävien asioiden mukaan kunkin erillisen jaoston puheenjohtaja sekä toiminnanjohtaja.

Historiallinen jaosto: puheenjohtajana professori Toivo T. Rinne ja jäseninä vahtimestari Viljo Kaala, toiminnanjohtaja Risto Laine, filtri Tauno Perälä, filmaist. Irja Sahlgren ja pastori Haakon Wainio.

Sivistysjaosto: puheenjohtajana professori Olavi Lahteenmäki ja jäseninä maisteri Erik Bergh, rehtori Sampo Haastela, varatuomari Veikko Hankomäki, professori Paavo Kallio, kansakoulujen tarkastaja Allan T. Koskimies, prof. Reino S. Leimu, apulaiskaupunginjohtaja Ahti Mustani, professori John Rosas, hoviokouksen Olavi Santalahti, johtaja Olavi Sarmio, professori Aaro A. Säänti ja kirjailija Ole Torvalds. Jaoston sihteerinä on toiminut maisteri Rauni S. Paavola.

Lehti jaosto: puheenjohtajana Suomen Turku-lehden päätoimittaja assessori Erkki Vuori ja jäseninä tiedotussihteri Tarja Flemming, päätoimittaja Heimo Kallio, toiminnanjohtaja Risto Laine, toimittaja Eino Lehtinen, toimittaja Arvo Suominen, hankintapäällikkö Paavo Suominen ja toimittaja Meta Torvalds.

Naisjaosto: puheenjohtajana hammaslääkäri Helmi Silvola-Manérus ja jäseninä opettaja Toini Grönqvist, taiteilija Irma Jylhä, opettaja Helmi Lehtonen, kauppias Tytti Lindström ja liikunnanohjaaja Lahja Salviander.

Retkeliijajaosto on toiminut kahden miehen voimalla: puheenjohtajana kauppias Viljo Vanne ja jäsenenä toimistopäällikkö Toivo Korpele.

Nuorisjaoston jäsenet ovat kirjallista Kimmo Kankkari, opiskelijat Antero Koponen, matkailussihteri Pertti Passio, poikatyöntekijä Hannu Raitis, opiskelija Kirsti Vaalikivi sekä toiminnanjohtaja Matti Virtanen.

KOKOUKSET JA TOIMINTA

Vuosis kokous pidettiin maaliskuun 27. päivänä Siibelius-museossa. Kokouksen puheenjohtajana toimi maisteri Ilmari Merilinnä ja sihteerinä toiminnanjohtaja Risto Laine.

Kokouksessa hyväksyttiin hallituksen laatima vuosikertomus toimintavuodelta 1967 sekä tilikertomus. Puheenjohtajaksi valittiin edelleen arkkitehti Olli Kestilä sekä varapuheenjohtajaksi myös entiset filtri C. J. Gardberg sekä pankinjohtaja Eero Numerla. Hallituksen jäsenen vaali on selostettu edellä. Tilintarkastajiksi valittiin entiset. Vuosikokouksen yhteydessä kuultiin Sibelius-museon äänentoistolaitteiden välityksellä konserttimusiikkia ja tultuun museon kokoelmiin.

Sääntömääräinen syyskokous pidettiin 4. 12. uuden kauppaopiston kahviossa. Puheenjohtajana oli arkkitehti Kestilä ja sihteerinä toiminnanjoht. Laine. Jäsenmaksu v. 1969 pysytettiin entisellään. Maksu on yksityiseltä henkilöltä 7 mk, jolla hän saa Suomen Turku-lehden vuosikerran ja hänen perheensä jäseneltä 3 mk sekä yhteisöjäseniltä 50 mk. Vuoden 1969 toimintasuunnitelma vahvistettiin hallituksen esittämässä muodossa ja ilmoituslehdiksi hyväksyttiin Turkulainen, Turun Sanomat, Turun Päivälehti, Uusi Päivä sekä Abo Underrättelsen. Kokouksen yhteydessä kauppaopiston rehtori fililensiaatti Eero Vahtra esitti opistoan. Kokouksessa oli läsnä koko joukko turkulaisia, koska tilaisuuteen oli järjestetty keskustelu Turun näkötorjista. Keskustelun alusti koulunjohtaja Antti Lehtinen, puheenjohtajana oli hovioik. neuvos Santalanti ja kirjeitten puheenvuorojen käyttäjinä mm. dos. Gardberg, prof. Kallio, toimittaja Lehtinen ja kauppias Vanne.

Hallitus on kokoontunut toimintavuoden aikana kuusi kertaa ja miltei aina lähes täysilukuisena.

Turku-seuran syysjuhla pidettiin sunnuntaina, lokakuun 27. päivänä Läntisellä kansalaiskouluilla. Juhlan aiheena oli "Maankuulu Raunistuola", juhlissa oli monipuolinen ohjelma. Mainittavimpana Turku-seuran työn kannalta oli hum.kand. Heli Astalan esitys raunistulaisesta elämänympäristöstä aikaisemmin. Esitys pohjautui Raunistulan kansanperinteen keruun tuloksiin. Juhlan kustannuksista vastasi Turun Työväen Säästöpankki.

Huomatettavaa taloudellista tukea Turku-seura on lisäksi saanut Turun kaupungilta sekä vakutusyhtiö Sammolta ja Turun Suomalaiselta Säästöpankilla.

Turku-seuran edustajana Kotiseutuliiton vuosikokouksessa oli toiminnanjohtaja Laine. Hän edusti seura myös valtakunnallisilla kotiseutuväillä sekä Varsinais-Suomen maakuntapäivillä.

Työjaosto on kokoontunut vuoden aikana kolme kertaa ja silloin on pohdittu käytännöllisiä ratkaisuja sekä valmisteltu hallituksen kokouksia.

Historiallinen jaosto on suunnitellut alustavasti pienimuotoisten painotustöiden (so. postikorttien ym.) keruuta. Keruu aiotaan toteuttaa vuoden 1969 aikana ja tulokset luovutetaan Turun Yliopiston kirjastotaluun.

Retkeilyjaosto järjesti suurta suosiota saavuttaneet toukokuun retkeilyt Viljo Vanteen opastuksella hammaslääketieteen laitokseen, yliopistollisen keskussairaalan uudistaloon, valtion virastotaloon sekä merenkulkokoulun uudisrakennukseen. Kaikissa laitoksissa otti henkilökunta ylintä johtoa myöten Turku-seuran retkikunnan ystävällisesti vastaan.

Naisjaosto järjesti kynttiläpäivän juhlan helmikuun 7. päivänä Turun Urheiluliiton kerhossa. Tästä juhlasta ei voi käyttää perinteellinen epiteettiä, koska naisioimikunta saa juhlaan joka vuosi jotain uutta. Juhlissa muisteli osastopäällikkö Vilho Lehtonen lapsuutensa ajan Turku. Juhlan kokohoitui kuuluvasti Opistoteatterin opereitkohtausten esitykset.

Lehtiasto: Suomen Turku-lehti on ilmestynyt vuoden aikana neljä kertaa. Lehden sivumäärä on ollut edelleen 24 sivua. Painatustyön on toimintavuonna tehnyt Auprint Oy. Lehden toimitustyössä on pyritty huomioonottamaan tärkeimmät Turun tapahtumat valottamalla niinhin nykypäivää kuin historiaa, julkaisemalla muistelmia ja pakinoita jne.

Jäsenistö

Jäsenmaksu on ollut vuosikokouksen päätöksen mukaan 7 mk ja perhejäseniltä 3 mk. Jäsenluku on vuoden aikana kohonnut 726:sta 785:een. Yhteisöjäsenten luku on 23.

Klaari o sano föriäjä

Turku-seuran sivistysjaosto teki jo vuoden 1967 alkupuolella ehdotuksen turkulaisaiheisen kaskukilpailun järjestämiseksi. Kilpailu pantiinkin toimeen ja sen moottorina oli hallituksen nimeämä kaskutoimikunta, jonka puheenjohtajana oli professori Toivo T. Rinne ja jäseninä tohtori Urho Verho, professori Reino S. Leimu, toimittaja Arvo Suomenen, toimittaja Eino Lehtinen ja kirjailija Ole Torvalds. Toimikunnan sihteerinä oli toiminnanjohtaja Risto Laine.

Kilpailu käynnistyi hyvin ja keväällä 1968 voitiin ryhtyä arvostelmaan saatua kaskukokeelmia. Jo heti alkun kävi selväksi, että työtä ei kannattanut tehdä ilman että kokeelma julkaistaisiin. Seuran hallitus antoi kaskutoimikunnalle tehtäväksi laatia kokoelmasta kirja. Toimikunta valitsi kirjan toimittajaksi toimittaja Harri Kalvan sekä kirjaan painettavien kuvien piirtäjäksi ylioppilas Tarjamajja Salo. Kirjan käsikirjoitus valmistui aikataulun mukaan lokakuun alkun ja hallitus päätti ottaa kirjasta 3000 kpl painoksen.

Kirja osoitettiin mieluisaksi luettavaksi suurelle yleisölle ja niinpä jo marraskuussa seuran hallitus päätti ottaa kirjasta toisen painoksen 2000 kpl. Tämänkin painos myytiin loppuun jo parisen viikkoa ennen joulua.

Turku-seuran hallitus päätti optimistisesti painaa kirjan alkulehdelle

Lietolainen Kylänpään Matti pistäytyi Maarian pitäjän kirkkoherran virastossa muuttaakseen kirkonkirjat Maariaan, kun oli muuttanut sinne asumaan. Kirkkoherra Tallgren tiedusteli mm. syntymäpaikkaa ja aikaa, Matti alkoi selittää, että hän on syntynyt Tammentakan kolme viikkoa ennen Marjanpäivää 1861. Tallgren suuttui ja tenäsi, ettei suinkaan kukaan voi syntyä tammentakan ulkona keväällä, jolloin on vielä usein luntakin maassa. Matti hätkähti, ei kuitenkaan jäänyt neuvottomaksi, vaan rupesi selittämään: "Ei kirkkoherra tiedä mis tammentaa o, se o Liaros yks kylä, eikä sial uiko tar syntyy, sial o talo, tölle ja mäkituppi". — Hj. S.

Kolme raunistulalaista nuorukaisista, painijoita muuten, palasi Karsmästä jostakin tanssiaisista yöllä kotiin. Taisivat olla humalassa, koska hautausmaahan kohdalla laskivat sopimatonta leikkiä ja yksi huusi: "Nouskaa ylös sieltä." Haudankavajan oli tapana töitensä kireiden takia kaivaa hautaa joskus yölläkin. Oli näkymättömissä ja kuultuaan miesten karkean pilan, nousi ylös niin, että puoli kehoa oli maan pinnalla ja huusi vastaan kolkolla, hautakaisella äänellä: "Kyllä täältä nousesta". Kun painijat näkivät miehen nousevan ja kuulivat vastahuudon, kalpenivat he ja juoksivat niin kovin kuin vähänkin pääsivät Raunistulan asti. — Hj. S.

maininnan "Turku-seuran julkaisu ja l." Kirjan saavuttama suosio lieenee taakseen sarjan jatkumiseksi ja samalla tuo maininta jopa vievoittaa niin tekemään.

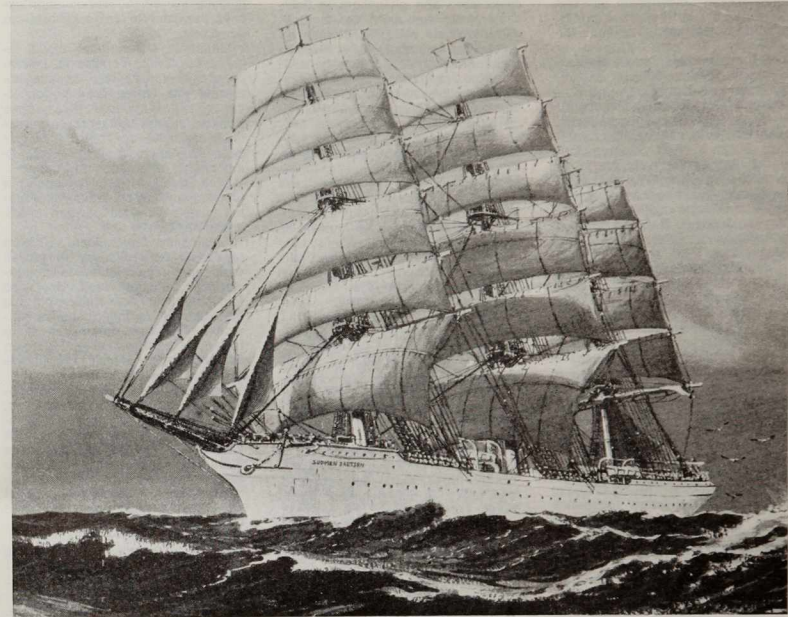
Loppuloteamus

Kulututututut on ollut Turku-seuran toiminnassa eräs vilkkaimmista. Epäilemättä kaskukirjan julkaisemisen oli suurin yritys mihi Turku-seura on lyhyen historian aikana ryhtynyt. Yleisesti voidaan sanoa, että toiminta on vilkastumassa, mutta hallituksen piirissä ei ole voitu olla panematta merkille, että Turku-seuran toiminta on saanut etupäässä vain vanhemman väen hyväksymisen. Kiitettävällä tavalla jäsenistö ottaa osaa seuran tilaisuuksiin, mutta sen suhtautuminen itse aloitteisiin on passiivista. Kotiseutuliitodellyttä parhaimmillaan myös uusia ajatuksia ja uusia menetelmiä vanhojen rinnalle.

Turussa 7. 3. 1969

Turku-seura, Abo-samfundet ry:n hallitus

Olli Kestilä
Risto Laine

SUOMEN JOUTSEN laivastomme koululaivana

Nostaessaan sinivalkoisen sotatipun 1. 11. 1931 Uudenkaupungin telakalla koululaivamme Suomen Joutsen oli jo kolme vuotikymmentä purjehtinut maailman meriä. Alus laskettiin vesille Saint Nazairissa, Ranskassa, 1. 10. 1902 ja näi nimekseen Laennec. Tämän nimisenä se purjehti 20 vuotta monenlaisia vaihteita koken. Neitsyttymätkallaan Laennec upotti höyryaluksen ja vaurioitui itse paboin. Kymmenen vuotaa myöhemmin se kärsi jälleen pabojaa vaurioita. Purjehdittuaan ensimmäisen maailmansodan aikana Yhdysvaltojen ja Ranskan välillä sotatarkkiketta kuljettaen alas riistui romuttamista varten vuonna 1921. Norddeutscher Lloyd otti sen kuitenkin koululaivakseen. Laennec muutui Oldenburgiksi ja viimein Suomen Joutseneksi.

Koululaivan nimikysymys saatiin onnistuneesti ratkaistuksi. Toimeenpannussa kilpailussa voitti "Suomen Joutsen" vain yhdellä äänellä seuraavaksi tulleen "Suometar"-nimen. Valintaan vaikutti ratkaisevasti, että jo vanhassa merisotahistoriassemme tunnettiin nimi Suomen Joutsen, sillä sen niminen alus kuului noin 400 vuotta sitten Ruotsi-Suomen aavamerenlaivastoon ja kunnostautui suomalaisella meriväellä miehitettyä vuonna 1565 käydyssä Bornholmin meritaistelussa.

Purjelaivaksi Suomen Joutsen oli keskikkoinen. Sen pituus oli 96 m, leveys 12,5 m ja syväys painolastissa 4,8 m sekä uppouma 2800 tonnia. Purjepinta-ala oli 2200 m² ja kuului alukseen kolme purjekertaa. Laivan takila oli terästä. Raskaimmat raa'at, keula- ja isoraaka, painoivat 4 tonnia ja olivat 27 m:n pituiset. Kaikkia raakoja samoin ankkuripeliäkin käytettiin käsivoimin. Isomaston huiipun korkeus oli 52 m merenpinnasta.

Suomen Joutsen oli hyvä purjehdija ja erittäin merkeilpöinen alus.

Suotuisalla tuulella se jätti silloiset tavalliset trampit nopeasti taakseen. Hankavastainen ja käännös tuulen kautta tuottivat kuitenkin joskus vaikeuksia johtuen siitä, että haruspurjeet ja mäsäni jäivät vähitellen käytöstä. Aluksen nopeusennätystä ei ole tiedossa, mutta syksyllä v. 1934 mitattiin Pohjanmerellä 16,4 solmun nopeus vain mäsryssien ja keulapurjeen ollessa levitettynä.

Vanha lastialus oli kuitenkin perusteellisesti korjattava, ennenkuin sitä voitiin käyttää koululaivana. Muutostyöt tehtiin Uudenkaupungin telakalla. Lastiruumat muutettiin asunnoiksi ja monenlaisiksi varastoiksi. Sairaala, keittiö ja pesula rakennettiin. Lämmitys- ja jäähdytys- ja sähkölaitteet asennettiin ja alus varustettiin kahdella 200 hv:n pääkoneella ja tarpeellisilla apukoneilla. Saunaa ei silloin vielä pidetty tarpeellisenä, vaan sen asemasta käytettiin käsivoimin. Isomaston huipe-tettiin pyykkivaivahuoneita kyleminen.

Tärkeätä oli saada takila sellaiseen kuntoon, että alus voi turvallisesti kuljettaa kallisarvoista las-

tiaan. Takila uusittiinkin suureksi osaksi. 15 km uutta valajia ja 11,5 km uutta käyttöä käytettiin tähän tarkoitukseen. Suomen Joutsenen rikistä tulikin erittäin vahvakeinoin. Se kesti käytännöllisesti katsoen vauriotta kaikki myrskyt.

Muutosöihin ja varustamiseen kulua aikaa yli vuosi, eli huomattavasti enemmän, kuin oli tarkoitus. Jouluun alussa v. 1931 Suomen Joutsen oli lopulta lähtövalmiina ja 22. 12. 1931 se nosti ankkurinsa Helsinkiin koko Suomen kansan toivottaessa onnellista matkaa. Tasavallan Presidentti P. E. Vinhuviuod antoi tapahtuman johdosta seuraavan päiväkäskyn:

"Suomen puolustusvoimain koululaiva Suomen Joutsen, päällikkönään komentajakapteeni A. Lieto, määrätään läten erikseen annettavien käskyjen mukaan lähtemään ensimmäiselle valtamerialuepurhdukseen. Koululaivan purhdukseksi tulee kestämään noin 6 kuukautta suuntautuen reitti Kanarian saarten ja Trinidadin kautta Venezuelaan, Columbian ja Azoreille ja palaten Englannin kautta Suomeen.

Odotan, että Suomen Joutsen tulee kunnialla suoriutumaan suuressa tehtävästään vankan merimiespuolen kasvatattajana ja kouluttajana puolustusvoimakkolemme. Tässä mielessä toivotaan sen päättäjille, upseeristolle, alaisuudelle ja miehistölle upseeriopettajille ja miehistölle onnea matkalle."

Suomen Joutsenen matkat

Vuosiina 1931–1939 Suomen Joutsen teki kaikkiaan 8 valtamerialuematkaa. Ensimmäiselle matkalleen se lähti 22. 12. 1931 ja viimeisellä se palasi 23. 4. 1939. Tänä aikana alas purjehti valtamerialle 350.000 km eli lähes yhdeksän kertaa maapallon ympäri. Tähän tapaleeseen sisältyi monenlaisia vaiheita ja vastoinkäymisiä, mutta on muistettava, että vain kaksi kertaa alas oli tilanteessa, josta voitaisiin käyttää nimitystä merihätä: kerran Far-saarilla ja toisen kerran Etelä-Amerikan vesillä. Kummastakin selviydyttiin kuitenkin suuremmilla vaurioilla. Vaurioista tyvää suojaa saatiin muutamien onnettomuuksia vahan, toisen kaksi kuolemaan johtanut tapaturma suomentaa sitä yleistä onnettomuutta, joka seurasi Suomen Joutsenta sen retkillä.

Kaikkila kahdeksalla matkalla oli Suomen Joutsenen päällikkönä komentaja John William Konkola. Vain ensimmäisessä matkan alkutalpaalella oli päällikkönä komentajakapteeni A. Lieto ja viimeisellä matkalla komentaja Konkolan sarsittuutta kapteeniluutnantti U. Voionmaa.

Koululaivan päällikkönä piirsi komentaja Konkola nimensä lähtemätömsä laivastomme historian. Kokeneena merimiehenä hän tunsi rajan vaaran ja varmuuden välillä välttämisen aina tarpeettomia riskejä. Lastinsa kalleuden tuntiin hän piti purjeita mieluummin liian vähän kuin liian paljon. Alus ei myöskään koskaan tarpeettomasti poikennut liian lähelle vaarallisia karikkoja. Palve-

lusasioissa hän oli ankara ja tinki-mätön sekä vaati alailaitaan moitteettomaan käytöstä kaikkialla. Komentaja Konkolan elämäntätöä ei laivasto saisi unohtaa, sillä hänen henkilökohtainen osuutensa laivaston henkilöstön kasvattamisessa 1930-luvulla näkyi sitä arvokkaampana, mitä pittemälle aika kuluu.

Pätsi, koulutustarkoituksiin käytettiin Suomen Joutsenta myös ulkomaan näytellytilana. Suomen Vienti-yhdistyksellä oli neljällä matkalla mukana maamme tuotteita esittävä tavaränäytely, jolla Suomea pyrittiin tekemään tunnetuksi juuri niissä maissa, joissa se muuten olisi ollut melko mahdotonta. On varmaa, että Suomen Joutsenen mukana moni maamme tuotteista löysi ensi kertaa tiensä moniin kaukaisiin maihin.

Tavallisesti viimeistään syyskuussa Suomen Joutsenta ryhdyttiin varustamaan matkaan. Se teloitettiin, runko ja takila tarkastettiin huolellisesti ja viralliset kohdat korjattiin. Kun matkailaisia alkoi saapua alukselle, alkoi varustelutöiden tahtien osu, muonan ja muiden varusteiden laivaan otto, purjeiden kiinnittäminen sekä painolastin purkamien ja sijoittaminen uudelleen. Työ jatkui usein taukoamatta läpi vuorokauden, sillä kiire oli. Miehistölle myönnettiin alustisi yölomaa ennen lähtöä, mutta, jos sattui tulemaan ennen loppumista laivalle, joutui melko varmaan loppuun loppuajaksi latomaan kiviä peräurumaan.

Aluksen uumeniin ahdettiin uskomattoman paljon tavaraa, sillä ei varmistettavaksi lähes 200 miehen hyvinvointi vähintään puolen vuoden ajaksi. Osa muonavarosta otettiin kuitenkin vielä Kööpenhaminaan, jossa alas aina pysähtyi ohikulkiesseen.

Uuden miehistön saavuttua laivaan aloitettiin vahtipalvelus täydessä laajuudessaan sekä purjeharjoitukset, sillä olihan purjeiden oikea käsittely aluksen liikkumisen elinehto. Liikkuminen takilassa aloitettiin heti ensimmäisenä aamuna herätyksen jälkeen kiipeämällä aamuvuoristelusta ionsaalingien ympäri. Aluksi luikerteli mesjono hyvin hitaasti väyläkeijä yösoipa, mutta jo muutamaa päivän kuluutta sujuu aamukäynti saalingissa juoksujalkaa.

Lokakuussa koululaiva oli valmis lähtöön. Lähtöpäivä oli tavallisesti sateinen ja myrskyinen, niin että meri näytti heti totuttomallelle miehistölle pahat puolensa, mutta samalla opittiin nopeasti tarvittavat temput valtamerialen myrskyjä varten. Kylmää ja märkää kesti tavallisesti Biskajan tuulen puolen jousen, kuten esim. IV matkalla, koko matkan ajan.

Heti merelle päästyä alkoi normaali päiäpalvelus ja eri oppiaksot aloittivat opiskelunsa. Oppituntin ja käytännölliset harjoitukset tapahtuivat yleensä päivällä, muuna aikana suoritettiin ohjesäännön mukaista vahtipalvelusta. Joka neljäs yö oli ns. vapaayö, jolloin yksi neljännes oli vapaana vahtipalvelusta klo 20.00–08.00. Myrskyn ja huonon sään sattuessa oli kannella kuitenkin kaksi neljänestä (vahtia) yh-

täaikaa. Purjemanöövrien suorituksen osallistui kuitenkin koko laivan henkilistö.

Launtai ja sunnuntai olivat tavallisista päivistä poikkeavina. Lauantaina suorititi päällikö laivatarkastuksen, jota varten laiva puhdistettiin kolistä huippuun. Komentaja Konkola suoritti tarkastuksen perustellisesti eikä epäilittä havigeeseen säästännyt sanojaan – tai toimienpieltä. Sunnuntai oli vapaapäivä, jolloin laivan pastori yleensä piti jumalanpalveluksen. Näin jatkui elämä laivalle päivästä päivään ja viikosta viikkoon.

Satama toi tervetulleen vaihtelun tavalliseen aherrukseen. Jo päivää paria ennen perilleltoa laiva puhdistettiin perustellisesti. Usein se maalaettiin kokonaan. Kaiken piti olla huippukunnossa, mihi lahansa saavuttii. Ei liene tarkinkaan silmä löytänyt mittoien sijaa Suomen Joutsenen siisteydessä ja järjestyksessä ulkomaan satamissa.

Virallisten vierailujen jälkeen pääsi kaksi vahtia, joka enemmänkin, kerrallaan lomalle, Monenlaisia tustutumismatkoja järjestettiin ja mitä ystävällisin mieliala vallitsi, vaikka Suomi oli noihin aikoihin melko tuntematon niissä maissa, joissa koululaiva vieraili. Satamassa kuluvait päivät kun siivillä ja pian oltiin taas merellä keula suunnattuna uutta satamaa kohti.

Näin purjehdittiin talvi lämpimillä vesillä ja kevään tullessa käännettiin kurssi kohti kotirantaa, jotta oltaisii heti jaiden lähedtyä taas palveluksessa Rannikkolaivastossa. Toukokuussa oltiin jälleen kotona koko kansan odottamana. Muutama päivän ajan tehtiin vierailuja ja vastavierailuja aivan kuin ulkomkaan satamissa, ennenkuin hajautettiin katin palveluspaikkaansa. Tasavallan Presidentti ja Suomen Marsalkka olivat säännöllisiä vieraita aluksella sen palattua kotimaahan.

Laivapäiväkirja

Suomen Joutsenen laivapäiväkirja kertoo matkoista seuraavaa.

I matka 1931–32: Lähtö Helsinkiin 22. 12. 31 – Kööpenhamina 31. 12. – Transwaag 15. 1. – Hull 29. 1. – Las Palmas 22. 2. – Ponta Delgada 13. 4. – Vigo 26. 4. – Helsinki 22. 5. 32. Matka alkoi kaikin puolin epäsuotuisiin enteii. Viiksen korjaukset olivat väistyneet aivan tustymistään ja vasta joulun atonaattona päästiin matkaan. Joulu vietettiin Pörkkälässä. Huono sää jatkui Pohjanmerellä eikä alas päässyt Kanaalin läpi, vaan sen oli yrittävä Atlantilte pohjoista tietä. Tällä matkaisuudella vaurioitui peräsin Transwaagissa ja Suomen Joutsen oli hinattava Hulliin teloitakotavaksi. Matkajohtajama meni siten sekaisin ja sensijaan, että alas olisi purjehdittu talven lämpimissä vesissä, se joutui suurimman osan aikaa kampailemaan pohjoisten vesien myrskyissä ja kylmyydessä.

II matka 1932–33: Lähtö Helsinkiin 20. 10. 32 – Las Palmas 14. 11. – Porto Grande 29. 11. – Rio de Janeiro 25. 12. – Montevideo 14. 1.

– Buenos Aires 20. 1. – Port Castries 7. 3. – Charlotte Amalie 15. 3. – Ponta Delgada 8. 5. – Helsinki 3. 6. 33. Matka oli kaikin puolin onnistunut ja sujuu suunnitelmien mukaan, paitsi paluumatkaa väistyvät epäsuotuisat saat. Aluksella oli mukana laivaston 2. Reserviupseerikursi, jonka piti jatkaa opinjoatena Merisotakoulun kadettiasetilla v. 1933 syksyllä. Suomeen saavuttua ilmoitettiin kurssilaisille heidän suuressi petymykseen, että merikadettikurssin toiseenpano on peruutettu.

III matka 1933–34: Lähtö Helsinkiin 1. 11. 33 – Marseille 9. 12. – Aleksandria 24. 12. – Napoli 14. 1. – Santa Cruz 3. 2. – Port au Prince 10. 3. – Lissabon 18. 4. – Helsinki 15. 5. 34. Matkareittinsä puolesta tämä matka oli esimerkki siitä, minkäkalaisi Suomen Joutsenen kaukomatka oli tarkoitettu ottaen huomioon, että kaikki sujuu suunnitelmien mukaan. Päällystökurssista oli mukana vain aliluutnanttikurssi.

IV matka 1934–35: Lähtö Helsinkiin 31. 10. 34 – Cartagena 30. 11. – Piraos 16. 12. – Saloniki 24. 12. – Beirut 4. 1. – Haifa 10. 1. – Aleksandria 22. 1. – Casablanca 7. 3. – Ponta Delgada 21. 3. – Gravesend 9. 4. – Helsinki 3. 5. 35. Välimeri ei tällä matkalla ollut yhtä aurinkoinen kuin edellisellä. Kun laivassa vielä oli Vientiyhdistyksen näytelly, muodostui matka henkiliöstöä hyvin räsittäväksi. Etelän aurinkoa ei tosiaan paljon näkynyt, vaan kylmää ja märkää riitti. Komentaja Konkola sanoikin tätä myöhemmin ”kovaksi matkaksi”.

V matka 1935–36: Lähtö Helsinkiin 9. 10. 35 – Lissabon 10. 11. – La Guaira 12. 12. – Cartagena 20. 12. – Balboa 27. 12. – Callao 11. 1. – Valparaiso 5. 2. – Buenos Aires 21. 3. – Rio de Janeiro 7. 4. – Ponta Delgada 4. 6. – Helsinki 2. 7. 36. Tämä matka oli pisin Suomen Joutsenen tekemistä, sillä se suuntautui Etelä-Amerikan ympäri. Aluksella oli mukana myös uusia näytelly. Tällä ainutlaatuksella matkalla oli, ikävä kyllä, mukana vain vähin mahdollinen määrä laivaston päällystöstä, sillä enemppä kadetti, kuin aliluutnantti-kursista ei sinä vuotia toiseenpanu. Sensijaan oli mukana ensimmäinen rt-upseerikurssi. Matka sujui suotuisasti. Vain Rio de Janeirosta lähtiessään Suomen Joutsen joutui vaikeuksiin kovan vasta-alkoon taktia ja menetti rytäkässä toisen ankkurinsa.

VI matka 1936–37: Lähtö Helsinkiin 2. 11. 36 – Leixoes 23. 11. – Dakar 12. 12. – Ciudad Trujillo 6. 1. – Vera Cruz 28. 1. – Havana 13. 2. – New York 3. 3. – Oslo 20. 4. – Helsinki 1. 5. 37. Matkasta kokohotana oli poikkeaminen New Yorkiin, jossa Yhdysvaltain viranomaiset ja amerikanusomaalaiset ottivat ensimmäisen Yhdysvalloissa vieralevle suomalaisen sota-aluksen suuremmosti vastaan. Vierailu oli maallemme mitä parasta mainosta. Matkalla oli mukana mm. 11. merikadettikurssi.

VII matka 1937–38: Lähtö Helsinkiin 20. 10. 37 – Funchal 21. 11. –

Montevideo 9. 1. – Kapkaupunki 16. 2. – Calais 23. 4. – Helsinki 12. 5. 38. Matkajohtajamasta näkyi, ettei tämäkään Joutsenen matka ollut mikään huivretki, sillä lähes 7 kkn aikana käytiin vain neljässä satamassa. Merenkulullisesti ei aluksella ollut sanottava vaikeuksia, mutta matkan aikana sattui monia muita ikävyksiä. Jouluattona katkaisi ensin jousen täällä laivalle. Kaikeista tästä huolimatta koululaiva toimi jälleen täydellä teholla, sillä kaikki oppiaksot olivat pitkistä aikaa käynnissä.

VIII matka 1938–39: Lähtö Helsinkiin 27. 10. 38 – Bordeaux 25. 11. – Casablanca 17. 12. – Pernambuco 18. 1. – San Juan 15. 2. – Ponta Delgada 11. 3. – Rotterdam 6. 4. – Helsinki 23. 4. 1939. Matkan sarsittu komentaja Konkola, ja hänen titäänkin tuli päällikköksi kapteeniluutnantti Voionmaa. Muuten matka sujui normaalisti Biskajalla sattuunata tavallista kovempaa myrskyä lukuunottamatta.

Sellaiset olivat Suomen Joutsenen retket. Sota lopetti sen kaukomatkat ja antoi alukselle muita tehtäviä. Takila riisuttiin ja kyljet saivat sotaharmaan värin. Koko sodan ajan ja sen jälkeenkin Suomen Joutsen toimi asutona ja emälaivana milloin missäkin Raivauksen loputua v. 1947 ryhdyttiin alusta jälleen kunnostamaan kaukomatkoja varten toivottavakin mielin. V. 1949 se olikin jälleen täydessä purhdukuskunnossa, mutta syystä tai toisesta jäivät purhdukukset 1–2 viikon matkoiksi Itämerellä kapteeniluutnantti A. Lammisen komentaessa laivaa. 5–6 vuotta Suomen Joutsenta pidettiin purhdukuskunnossa, mutta laivaston alustien ollessa jatkuvasti kunnossapitossa, ei lähtölupaa tullut. Lopuksi Suomen Joutsen jälleen riisuttiin ja sen satu oli loppunut.

Suomen Joutsen koululaivana

Suomen Joutsen kuului itsenäisenä joukko-osastona merivoimiin. Sen vakainainen henkiliökunta käsitti päällystön lisäksi useita upseereita ja noin 30 aluupseeria ja miestä. Suurin osa upseereista oli kuitenkin koulunnettu pysyvästi Rannikkolaivastoon, niin että aluksella sen Suomessa ollessa oli päällikön lisäksi vain adjutantti ja yksi upseeri, joka hoiti alusta kesäisin ensimmäisen upseerin ominaisuudessa. Vasta syksyllä Rannikkolaivaston purhdukauden lähestyessä loppuun alkoi Suomen Joutsen täyttävä koulutavasta väestä, jota oli tavallisesti 160–180 henkeä. Vakainainen henkilöstön lisäksi osallistui valtamerial-

purhdukseen 3–5 oppiaksjaa sekä vahtipäälliköiksi ym. tehtäviin koulunnettu upseeritea. Oppiaksot olivat seuraavat:

- aliluutnanttikurssi, johon osallistui Merisotakoulusta vasta valmistuneet upseerit; v. 1935, 1936 ja 1938 näitä kurssreja oli koulunnettu, koska mainittuina vuosina ei laivaston valmistunut upseereita.
- rt-upseerikurssi v. 1935–38,
- kadetti- tai res-upseerikurssi; kolme laivaston reserviupseerikurssia suoritettiin Suomen Joutsella, nimittäin vuosina 1931, 1932 ja 1934, tämän lisäksi tekivät kaukomatkan v. 1936 ja 1937 alkaneet merikadettikurssit,
- kanta-aluupseerikurssin laivastolinja,
- kantiamesoppiaksjoa, johon osallistui vartaväijtyneet lisäksi vuotien sitoumukseen tehneet varusmiehet.

Koulutus sujui alusta lähtien täydellä teholla suunnitelmien mukaan. Kaikkiaan noin 1000 aluupseeria ja miestä sai perustelliseen pohjakoulutuksen Suomen Joutsenalla. Suurin osa näistä miehistä palveli myöhemmin laivastossa aluupseereina muodstaan sen aina luotettavien ja ammatittilaisien kantaajojen, jonka varaan laivasto saattoi toimintansa jättää.

Erittäin suuri merkitys oli sillä, että näillä kaukomatkoilla laivaston nuorempi henkilöstö oppi tuntemaan toisensa ja joutui itse alusta alkaen mitä erilaisimpiin alijohdajatehtäviin. Kaikeissa laivapalveluksissa työskenneltiin rinta rintaan aluiluutnantista matruusiin asti tuon tuostakin samalla ra'alla purjelta kooten tai leivittään tai samassa köydessä äärimmilleen ponnistaen. Näissä tehtävissä – kukin oppi luottamaan itseensä ja arvostamaan toveriaan, mikä heijastui keskinäisenä luottamuksena myöhempien palvelusvuosien varrella. Tällainen suhdte voi syntyä vain pitkän aikaa samassa yksikössä palveltaessa tai samanaikaisia vaivoja ja vastuksia koken. Eräs purjekoululaivan suurimmista eduista piileekin juuri tässä.

Kahdeksan vuoden aikana tehdyllä matkalla Suomen Joutsen oli merellä kaikkiaan 53 kk eli keskimäärin 6,5 kk vuosittain. Alas kävi kaikkiaan 48 ulkomaa satamassa, joten koulutusaikaa jäi noin 1 kk satamien väliin. Matkojen aikana pidettiin kaikkiaan 12.500 oppituntia. Kun ottaa huomioon, että koulutus merelläolopäivinä jatkui keskeytyksittä vuorokaudet umpeensa, ei sitä enää tehokkaammin olisi voinut järjestää.

Suomen Joutsenen merkitystä laivastollemme on vaikea ilmaista tasomallisenä määritelmänä. Kuitenkin se oli ehtinyt antaa niille, jotka joutuivat laivastoon arkesien tuuri suorittamaan, sen tuntuman mereen, jota ilman moni asia olisi jäänyt tekemättä. Suomen Joutsenen merkitystä voi kuvata parhaiten sillä varmuuden tunteella, joka johtajalla oli tuntemaan alaistensa suoriutuvuuden jo nolita oppiajoittain. Matka Suomen Joutsenalla myös karsi jou-

Taidekoteja Turussa 1700-luvulla

1700-luvulla oli Turun henkinen ilmapääri erittäin virkeä, sitä todistavat 1771 perustettu Aurora-seura ja 1776 ilmestynään alkanut Suomenkieliset Tietosanomat. Täällä asui historiamaalari Johan Georg Geitel, joka tuli Suomeen 1701 Braunschweigista ja oli Turun yliopiston piirustuksenopettajana 1700-luvun alussa. Täällä syntyi taidemaalari Margareta Copsis 1690, jonka teoksia on Kansallisessä museossa sekä Turun Historiallisessa Museossa. Edelleen voidaan mainita akatemian piirustuksenopettajista K. L. Schultz ja Gabr. Nordberg sekä kirkkomaalarit Claus Lang ja Jonas Bergman. Langilla oli kaksi maalausta harjoittavaa poikaa Claus ja Petter. Näinä vuosikymmeninä ei täällä myöskään vaukeinveistä Gabriel Malmberg.

Ositaita edellämainittujen taiteilijoiden ansiota lienee, että kuvaamataide pääsi rikastuttamaan koteja. Yliopiston opettajat sekä varakkaat kauppiat heidän esimerkkiään seuraten alkoivat palkata maalareita kotiensa somisteluihin. Seiniä ja kattoja koristeltiin maalauksin, eikä

kosta sellaiset, joita mielämällä ei sittenkään kiinnostanut.

Vähäksi ei ole myöskään arvioitava koululaivamatteja suorittamaa maamme tunnetuksi tekemistä. Tokiopa tätä asiaa noina vuosiin muuten hoidettiin. Viidessä maanosassa Suomen Joutsen teki tässä mielessä maamme korvaamattomia palveluksia.

Suomen Joutsen ehti kantaa siviiliväkeä sotajalpa lähes kolmekymmentä vuotta, ennenkuin päätti purjehduksensa sen alla. Vöimällä "Vanha Tyttö" pakotettiin läpi lumen ja jään viimeiselle matkalleen, joka laadultaan oli kuitenkin ensimmäinen sen pitkien purjehdusvuosien varrella. Merenkulkukaupunki Turku oli saanut kaupunkikuvaansa kauniin lisän. Entinen mainehikas laivastomme koululaiva Suomen Joutsen lepää nyt uljaana, hohtavan valkoisena Aurajoen rantalaiturin kiinnitettynä kauppalavaston merimiesammattikouluna.

Ulkonaaisesti muuttumattomana, uljaan takilansa säilyttäneenä, peräänantamattomana ja jo kahdesti romutustuomionsa välttäneenä frengatti Suomen Joutsen on näky, jota nuorempi polvi ihastelee ja jota sen mukana ollut vanhempi polvi hiekuudella ja ylpeydellä muistelee.

näihin tehtäviin suinkaan aina löytynyt taidekoulutuksen saaneita henkilöitä. Kaupan vilkastuessa alkoivat myös monenkirjajat "taidemaalaukset" löytää tiensä Suomeen. Vanhoissa kartanoissamme voi vieläkin nähdä tällaisia maahan tuotuja arvokkaankäyttöisiä iän patinoimia maalauksia, jotka useimmiten ovat taidehistoriaan kuuluttamattomien harastelijoiden töitä.

Huomattavampia taulukokielmiä oli piispa Mennanderilla sekä professorilla Scarin ja Bilmark sekä kauppiailta Heldt, Bremer ja Collén. Piispa Karl Fredrik Mennander oli aikanaan Turun keskeisin henkilö, jonka harastuspiiri käsitti kavi- ja eläintieteen, fysiikan, mineralogian, taloustieteen, filosofian, historian ja teologian piirit. Tämä valistunut mies ei voinut myöskään olla kylmä eri taidemuodoille. Niinpä hänen talossaan Aurajoen rannalla olivat historiamaalari Geitelin uskonnolliset seinämaalaukset: Usko, Toivo ja Rakkaus. Siellä oli myös öljymaalaukset kuningatar Kristiinasta ja kansleri Arvid Hornista sekä lukuisia vaskipiirroksia ja roomalaisaiheisia marmorin, pronssin ja hietakiviseitoksia. Piispa Mennanderin taloa pidettiin Turun taiteellisesti sisustettuna talona.

Algot Scarin nimettiin 1722 Turun yliopiston valtio- ja siveysopin sekä historian professoriksi. Hänestä sanottiin, että hän oli taiteentuntija ja auktoriteetti sillä alalla. Scarin omisti taulukokielman jossa oli mm. Pietari Brahen muotokuva.

Historiantutkija Johan Bilmark oli Scarinin seuraaja historian ja moraalifilosofian professorina. Yliopisto pystytti hänen haudallisen Raison kirkkomaille ensimmäisen Suomessa yleisillä varoilla kustannetun muistokiven 1803. Kasimir Leino sanoo, että Bilmark oli oloihin nähden melkoisen muotokuvakokielman omistaja. Hän testamentasi taulunsa akatemian kirjastolle. Bilmarkin esteettinen motto: "Taidetta voi oikein arvostella ainoastaan se, ken itse on taiteilija."

Jo 1730-luvun alussa mainitaan Turussa asuneen saksalaisen kauppiaan Johan Reinhold Heldtin, joka oli avioliitossa Margareeta Katarina Wittfoothin kanssa. Tämän turkulaistuneen viinikauppiaan kodista käytettiin nimitystä "das vornehme Heldtische Haus". Mainittu Heldtin pojanpoika, kauppias A. R. Heldt kartutti taulukokielmaa, jonka eräs suvun myöhempi jälkeläinen v. 1854 tekemänsä testamentin kautta hajotti eri tahoille.

Liikemies Jakob Bremer oli syntynyt Västeråssissa, mutta muutti Turkuun, jonne 16-vuotiaana perusti oman kauppalikkeen, omisti sahajoa ja suurimman osan uudesta tupakatehtaasta, osan sokeritehtaasta kuten purjekangastehtaastakin. Bremeriä pidettiin Turun rikkaimpana miehenä. Pesän omaisuus arvioitiin 1,1 milj. kuparitalariksi v. 1766, jolloin hänen ensimmäinen vaimonsa kuoli. B. harjoitti hyväntekeväisyyttä ja keräsi arvokkaan taidekokoelman. Hän oli matkustellut ympäri Eurooppaa. Näillä matkoillaan hän oli osittanut raaka-aineita tehtaisiin, mutta myöskin maalauksia. Hänen kokoelmassaan oli mm. Lebrunin "Kristus ristinpuulla", jonka hän siirsi kodistaan lasitehtaansa työväkeä varten rakennettuun kappeli-kirkkoon.

Kauppias Collénin hallussa tiedetään olleen vapaaherratar Rensköldin (s. Funck) esittämä maalaus, jonka oli tehnyt hovimaalari David von Ehrenstrahl, jota on pidetty Ruotsin maalaustaiteen isänä.

Kun aateliset asivat kaupungin ulkopuolella sijaitseissa kartanoissa, olivat heidän huomattavat taide-esineensä myös siellä. Useissa vanhoissa kartanoissa on edelleen nähtävänä mielenkiintoisia tauluja ja veistoksia, joiden taiteellinen arvo on hyvikin kyseenalaista, mutta saattaapa niistä tavata todellisia helmiäkin.

Vanhajen kauppiassukujen arvokkaimmat taide-esineet ovat kulkeutuneet museoihin tai ovat edelleen sukujen jälkeläisten hallussa, mutta suuren määrän ovat tulipalot hävittäneet.

(Lähteet: Rafael Koskimies: Porthanin aika. Otava 1956. Einar W. Juva: Turussa v. 1775. Suomen Turku 1961/4. Ilmari Heikkinen: Suomen Elämäkerrasto. WSOY 1955. Kasimir Leino: Hovimaalajaa Aleksander Laurén ja hänen ympäristönsä. Oy. Kansa 1908.)

TARINAA...

Jatkoka sivulta 16.

niemen liikkeeseen, sattui tohtori rintamalomalle saapuneena olemaan paikalla. Valitettiin hänelle tilaani, ja hän lupasi toimittaa lasit aivan varmasti kolmen viikon kuluessa, niinkuin sitten kävikin. Kun niitä silloin kokeiltiin, niin ilmoitettiin Helsingin puhelin odottavan tohtoria. Se oli valuuttavivastosta, josta ilmoitettiin, ettei hänen tilaamaansa valuuttaa — en nyt muista mikä maa oli kyseessä — ollut saatavissa. Itäblokin valuuttaa kylläkin saisi vaikeaa suuremmankin summan. Tohtori kuitenkin epäri, sillä hän pelkäsi, että tässä saattaisi käydä niinkuin hänen saadessaan tsekkiäiset kalossit, joilla ei ollut väliä, paniko ne oikeaan vai vasempaan jalkaan.

★

Kauniina suvisena sunnuntaiamuna lähdimme erään toverin autolla Ruissalao ihaillemaan. Aikamme kierteltyämme tuli toverilleni mieleen, että olisi mentävä Valosen Kustaata tervehtimään. Ison talon kaikki kesäasukkaat olivat kerääntyneet veranalle ihaillemaan kauniita luontoa ja aamupäiväkahvia juomaan. Moidettiin kutsuttiin yhteiseen iloon kahvipöydän herkuja maistelemaan ja rupattelemaan. Yhtäkkiä Kustaa innostui kyselemään: "Kyllä mar teit pojat ryyppy kans maistuis?" Me siinä sitten vähän kainostelimme, mutta ilmoitimme kuitenkin, että kyllä se maistuisi. "No niin maistuis minullekin" ilmoitti Kustaa. Talossa ei ollut tippaakaan ryyppäaineita ja sen Kustaa hyvin tiesi.

Kustaa oli hyvin menestyvä kangaskauppias aikoinaan, mutta viimeksi hän toimi Alkon myymälänhoitajana Puutarhakadun myymälässä. Näissä kaupoissa oli yleensä hyvin vilkasta erittäinkin viikon loppuna. Kun vielä joitain purnaavia ostajia sattui joukkoon, niin myyjät olivat aika tiukassa. Yhtenä kiireisenä päivänä oli taas kerran eräs myyjien ennestään hyvin tuntema akka rähisemässä ja väitti lopuksi: "Mää sai väärin". Silloin Kustaa sai tilaisuuden omalta puoleltaan kuulla väärin ja tokaista: "Mitä, mene pisi saari?".

Sisällys — Innehåll

Kymmenen vuotta takana- pääin	1	Turku — koulukaupunki	11
Paavo Koponen: Varovaisuutta — vauhtia — vaurautta	2	K. Pajula: Vuosikymmenien takaa ..	11
Lauri Orell: Merkittävää kehitystä so- siaaliuholun alalla	2	Taina Herrala: Pehr Daniel Lundberg ja Lovisa Almgren Surutoin- puutarhan isäntinä	12
Reino Vesterinen: Organisaatiomuutokset alul- le Turussa	3	Olavi Koivisto: Paimen-Viellen tie "valla- kumoukseen"	15
Arvo Mikkeli: Turun kaupungin väkiluvun kehitys	5	r-r-r: Tarinaa menneen ajan tur- kulaisista	16
Disan von Rettig: Turkulainen teatteri ja kiel- iäjä	7	Turku-seura, Abo-samfundet r.y:n toimintakertomus v:lta 1968	17
Kynttilänpäivän juhla	8	Suomen Joutsen laivastomme koululaivana	19
Klaari o sano föriäijä	8	Ensio Harni: Taidekoteja Turussa 1700- luvulla	23
Mela Torvalds: Då gjorde föreningar un- dervet	9		

Kansikuvamme on ottanut valokuvaaja Arvo Salminen ja se esittää erästä yksityiskohtaa Turun Ruotsalaisen teatterin salista.

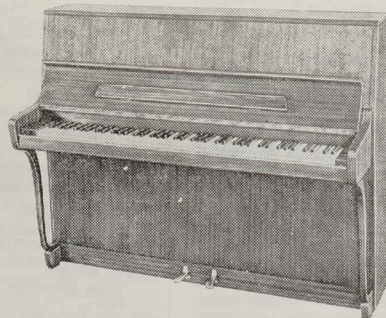

Koululaivetehtäijien majoituskäyttöön tulee tänä keväänä kaksi alinta kerrosta kuvamme esittämästä Turun Kauppalavaston entisestä talosta. Sitten ne luovutetaan Turun Työväenopiston käyttöön. Kaksi ylintä kerrosta saa Turun Kieli-instituuttiin toimittoliikseen.

Vuoden 1968 tullitilaston mukaan oli maassamme viime vuonna myydyistä ruotsalaisista pianoista

72% MALMSJÖ-pianoja

— siis suosituin ruotsalainen ja samalla k.o. tilaston eniten myyty pianomerkki.

VALTOLA OY

Turku, Linnank. 26. Puh. 12 313.

Helsinki 12, Annank. 16. Puh. 601 097

Suurin tuonti = Me ostamme edullisesti = Te ostate edullisesti

TILATKAA ILMAINEN PIANOHINNASTOMME.

... käyttötilin
shekillä aina
maksuvalmis

YHDYSPANKKI

meidän pankki

Oy A. E. Erickson Ab

AHTAUSLIIKE

Turku—Naantali

Puhelin 11 951

- TRUKKEJA 20 tonniin asti.
- LIIKKUVIA NOSTUREITA 31 tonniin asti.

Viipurin Stevedoring Oy

AHTAUS- JA
KULJETUSLIIKE

Turku—Naantali

Puhelin 16 191

SISÄ-,
ULKO- JA
RAUTARAKENNE-
MAALAUKSIA
LATTIAN-
PÄÄLLYSTYKSIÄ

Maalausliike

KURTTI jälk.

Puhelin 13 524

— pankki joka tunnetaan,
pankki joka palvelee Tei-
tä kaikissa pankkiasi-
oissanne — käykää talossa

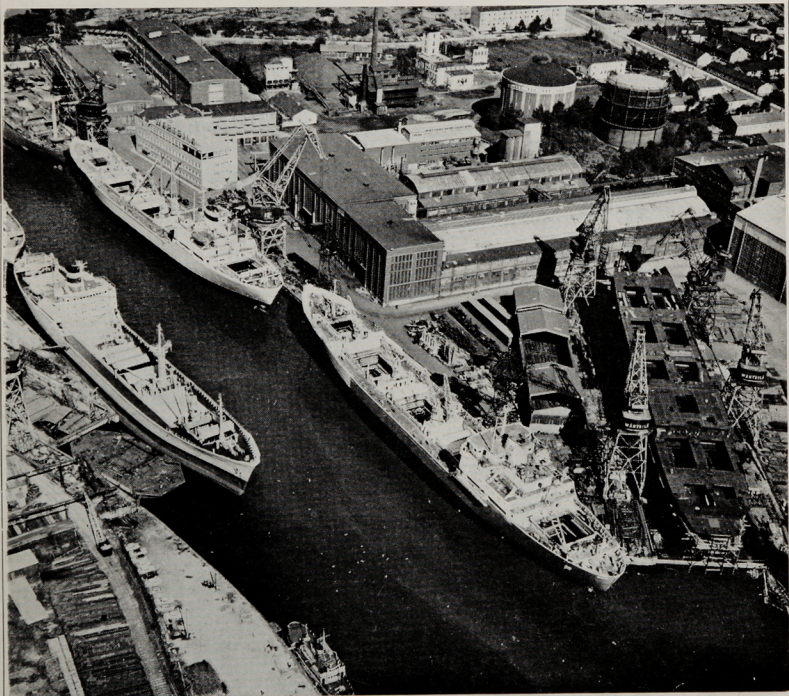
**KANSALLIS-
OSAKE-PANKKI**

TUKEVA TUTTAVA

WÄRTSILÄ

TURUN TELAKKA

WÄRTSILÄ

ÅBOVARVET